

Jaarverslag 2008

van het Pensioenfonds Werk en (re)Integratie

Jaarverslag 2008

Over het veertiende boekjaar
1 januari 2008 t/m 31 december 2008

Inhoud

1. Voorwoord	4
2. Karakteristieken	5
2.1 Kerngegevens	5
2.2 Profiel van de organisatie	6
2.2.1 Bestuur	6
2.2.2 Bestuurlijke commissies	7
2.2.3 Deelnemersraad	8
2.2.4 Verantwoordingsorgaan	9
2.2.5 Commissie van toezicht	9
2.2.6 Bezwarencommissie	10
2.2.7 Adviseurs	10
3. Verslag van het bestuur	11
3.1 Belangrijkste ontwikkelingen	11
3.2 Ingediende bezwaarzaken	20
3.3 Aanvullende Oudedagsvoorziening (AOV)	21
3.4 Pensioenontwikkelingen in en rond het fonds in het jaar 2008	22
3.5 Risicoparagraaf	25
3.5.1 Beleggingsrisico's	25
3.5.2 Actuariële risico's	25
3.5.3 Operationele risico's	26
3.6 Vooruitzichten	27
3.6.1 Beleid	27
3.6.2 Financiële toekomst	27
3.6.3 Contracten met adviseurs	27
3.7 Omvang van het fonds	27
3.8 Beleggingen	29
4. Jaarrekening	37
5. Overige gegevens	67
5.1 Actuarieel verslag	67
5.2 Actuariële Verklaring	67
5.3 Accountantsverklaring	71
5.4 Gebeurtenissen na balansdatum	72
6. Verslag van het Verantwoordingsorgaan	73
7. Verslag Commissie van Toezicht	75
8. Verslag Deelnemersraad	76
9. Slotwoord	77
10. Verklarende woordenlijst	78

1. Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag 2008 van het pensioenfonds Werk en (re) Integratie.

Het jaar 2008 was voor het pensioenfonds een bewogen jaar dat grotendeels in het teken stond van de kredietcrisis. Ook het pensioenfonds Werk en (re) Integratie heeft hieronder geleden en de dekkingsgraad van het fonds is in 2008 aanzienlijk gedaald.

In oktober 2008 heeft het fonds zowel een korte- als een langetermijnherstelplan ingeleverd bij de Nederlandsche Bank (DNB). Hiervoor heeft het bestuur meerdere vergaderingen belegd en ook is er overleg met DNB en de deelnemersraad gevoerd.

Andere ingrijpende wijzigingen betroffen de introductie van de verschillende bestuurscommissies, een nieuw premie- en toeslagenbeleid en nieuwe communicatie-uitingen in het kader van de nieuwe pensioenwet.

Het bestuur is in het verslagjaar zeven maal bijeengekomen, waarvan één keer een studiedag. De studiedag van het bestuur stond in het teken van professionalisering van het bestuur en de toekomst van het fonds. De vergaderfrequentie is door de inrichting van de bestuurscommissies in het verslagjaar aanzienlijk gestegen. In totaal kwamen bestuursleden tweeëntwintig keer bij elkaar in 2008 voor de diverse bestuurscommissies. Daarnaast waren er ook bijeenkomsten van het Verantwoordingsorgaan (vier), de Deelnemersraad (vijf) en de Commissie van Toezicht (vier).

Het jaarverslag bestaat uit een bestuursverslag en een jaarrekening. In het bestuursverslag informeren wij u over de beleidsmatige zaken die in het jaar 2008 hebben gespeeld. In de toelichting vindt u onder meer de grondslagen voor de waardering, de mutaties in de beleggingsportefeuille, de verklaringen van de actuaris en de accountant.

Het bestuur stelde het jaarverslag 2008 vast op 19 juni 2009.

Het bestuur wil hierbij dank uitspreken aan iedereen die zich in 2008 heeft ingezet voor het pensioenfonds.

Namens het bestuur:

Mevrouw J. Meijer, voorzitter

2. Karakteristieken

2.1 Kerngegevens

	2008	2007	2006
Aantallen			
Werkgevers WIW	178	184	196
Werkgevers SW	105	98	98
Deelnemers WIW	5.044	6.108	6.972
Deelnemers SW	100.633	100.767	101.731
Inactieven WIW	35.993	46.139	44.398
Inactieven SW	34.135	32.048	30.145
Pensioengerechtigden WIW	1.525	1.315	1.088
Pensioengerechtigden SW	32.428	30.700	29.412
Spaarrekeninghouders AOV	40.771	43.069	45.378
Financiële gegevens (bedragen x € 1.000,-)			
Pensioenvermogen	3.215.417	3.234.745	3.106.166
Premie-inkomsten	300.553	302.445	296.901
Pensioenuitkeringen	117.667	107.599	99.845
Premie SW*)	16,0%	16,0%	16,0%
Premie WIW*)	5,1%	5,1%	5,1%
Franchise SW**)	10.097	9.819	9.566
Franchise WIW**)	14.604	14.248	14.248
Indexatie pensioenen SW	1,71%	1,0%	0,5%
Indexatie pensioenen WIW	2,50%	1,45%	0,0%
Spaartegoeden AOV	229.415	334.296	333.331
Uitgekeerde spaarsaldi AOV	21.497	21.541	22.231
Rentevergoeding spaarsaldi	6%	5,8%	5,2%
Dekkingsgraad volgens FTK	91,4%	121,4%	119,0%
Vereiste dekkingsgraad	111,0%	114,3%	115,4%
Beleggingen (bedragen x € 1.000,-)			
Belegd vermogen tegen actuele waarde	3.451.166	3.594.558	3.490.725
Opbrengst beleggingen***)	-283.255	-42.243	177.902
Z-score ****)	-2,86%	0,77%	0,25%
Performancetoets****)	-1,57%	-0,21%	-0,50%
Benodigd rendement op VPV	27,5%	-5,43%	
Totaal rendement	-6,68%	-1,28%	5,53%
Resultaat op beleggingen	-34,2%	4,15%	

- *) premie voor de SW-regeling en de WIW-regeling wordt geheven over het volledige salaris
- **) voor berekening premies
- ***) vóór aftrek beleggingskosten
- ****) oude stijl

2.2 Profiel van de organisatie

Het pensioenfonds Werk en (re)Integratie, statutair gevestigd te Amsterdam, (hierna: het pensioenfonds) is opgericht op 9 december 1994. De laatste statutenwijziging was op 12 december 2008. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41214711. Het fonds is een bedrijfstakpensioenfonds en is aangesloten bij koepelorganisatie Vereniging van Bedrijfstakpensioenfonds (VB).

Het pensioenfonds stelt zich ten doel alle deelnemers te voorzien van een volwaardig pensioen tegen een redelijke premie. Zowel werkgevers als werknemers dragen hieraan bij, waarna de ontvangen premies onder zo gunstig mogelijke voorwaarden worden belegd. Het pensioenfonds belegt in zaken als onroerend goed, aandelen en vastrentende waarden. Het totale vermogen van het pensioenfonds bedroeg ultimo boekjaar 2008 circa 3,2 miljard euro.

Het fonds had op 31 december 2008 283 aangesloten werkgevers, 105.677 deelnemers en 70.128 gewezen deelnemers/slapers. Het fonds keerde op dat moment pensioenen uit aan 33.953 pensioengerechtigden.

2.2.1 Bestuur

Het beleid van het pensioenfonds wordt bepaald door het bestuur. Het bestuur van het pensioenfonds bestaat uit vier leden afgevaardigd vanuit werkgeversorganisaties en vier leden die zitting hebben namens werknemersorganisaties. In de even kalenderjaren vervult een bestuurslid van werkgeverszijde de functie van voorzitter en wordt de functie van secretaris door een bestuurslid van werknemerszijde vervuld. In de oneven jaren ligt het voorzitterschap bij werknemerszijde en vervullen werkgevers de rol van secretaris. In 2008 was het bestuur als volgt samengesteld:

Leden werkgevers

de heer P.J.G. Fleuren (voorzitter)	(1)
de heer J.D. Voortman	(1)
mevrouw H.H. Wiselius	(1)
de heer C.J.M. de Wit	(1)

Leden werknemers

mevrouw J. Meijer (secretaris)	(2)
mevrouw J. Dieterich-Muis (plaatsvervangend bestuurslid)	(3)
de heer E.C. Grootendorst	(3)
de heer J.C.M. van Rijsingen	(2)
mevrouw E.C.M. Smits (vanaf 1 mei 2008)	(3)

(1) Namens VNG: de Vereniging van Nederlandse Gemeenten

(2) Namens ABVAKABO FNV

(3) Namens CNV Publieke Zaak

In de samenstelling van het bestuur hebben zich in het verslagjaar enkele wijzigingen voorgedaan. Per 1 januari 2008 zijn mevrouw Meijer, namens de werknemers en de heer Voortman, namens de werkgevers, toegetreden als bestuurslid.

De heer Fleuren heeft per 31-12-2008 zijn rol als bestuurslid en voorzitter van het pensioenfonds beëindigd.

Mevrouw Dieterich-Muis is na haar opvolging door mevrouw Smits plaatsvervangend bestuurslid namens CNV Publieke Zaak geworden.

Per 1 januari 2009 is mevrouw Meijer voorzitter en de heer Voortman secretaris. De functie van plaatsvervangend voorzitter wordt in 2009 vervuld door mevrouw Smits. Voor de plaatsvervangende secretaris bestaat nog een vacature.

2.2.2 Bestuurlijke commissies

Vanaf 1 januari 2008 werkt het bestuur met vaste commissies. Naast de beleggingscommissie kent het pensioenfonds een auditcommissie, een commissie juridische zaken en een communicatiecommissie. Deze commissies bestaan in principe uitsluitend uit bestuursleden. Aan de commissies kunnen adviseurs en externe deskundigen worden toegevoegd. Bij de indeling van de commissies is zoveel mogelijk de pariteit tussen werkgevers en werknemers gehandhaafd. De commissies bereiden bestuursbesluiten voor en zien toe op een correcte uitvoering van de genomen besluiten.

Samenstelling van de bestuurscommissies:

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie heeft als doel om het bestuur te adviseren over het te voeren beleid op het gebied van vermogensbeheer. De beleggingscommissie komt voor iedere bestuursvergadering bij elkaar. Daarnaast vindt maandelijks afstemming plaats met de vermogensbeheerders met betrekking tot de ontwikkeling van de portefeuille.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid van het fonds. Jaarlijks stelt het bestuur hiervoor, geadviseerd door de beleggingscommissie, een beleggingsplan vast. De uitvoering van het beleggingsbeleid is opgedragen aan de vermogensbeheerders. De beleggingscommissie monitort de prestaties van de vermogensbeheerders en adviseert het bestuur zo nodig tot aanpassing van het beleid.

Samenstelling van de beleggingcommissie 2008:

de heer E.C. Grootendorst (voorzitter)
de heer J.C.M. van Rijsingen
de heer J.L. de Vries (extern deskundige)
de heer C.J.M. de Wit

De heer De Vries is per 1 januari 2009 afgetreden en de heer M. Euverman, van Sprenkels en Verschuren, is als externe adviseur toegetreden tot de beleggingscommissie.

Auditcommissie

De auditcommissie bewaakt de uitvoering van de begroting en rapporteert daarover middels kwartaalrapportages aan het bestuur. De commissie ziet er op toe dat het jaarverslag tijdig aan het bestuur wordt voorgelegd. De commissie bespreekt het jaarverslag met de administrateur, de actuaris en de externe accountant en adviseert het bestuur omtrent het vaststellen van het jaarverslag. Daarnaast draagt de commissie er zorg voor dat de administratieve organisatie van het pensioenfonds, respectievelijk van de externe uitvoerders tenminste voldoen aan de eisen die de externe toezichthouder daaraan stelt. Tevens onderhandelt de commissie namens het bestuur over de contracten met de externe uitvoerders.

Samenstelling van de auditcommissie 2008:

mevrouw J. Meijer (voorzitter)
de heer P.J.G. Fleuren
de heer E.C. Grootendorst
de heer C.J.M. de Wit

Commissie juridische zaken

De commissie adviseert het bestuur over wijzigingen in het pensioenreglement, statuten en reglementen en over alle relevante juridische onderwerpen. De commissie besluit namens het bestuur over individuele verzoeken van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden inzake de toepassing van de pensioenregeling en op verzoeken inzake de klachtenregeling. De commissie vertegenwoordigt het bestuur tijdens hoorzittingen van de bezwarencommissie.

Samenstelling van de commissie juridische zaken 2008:

mevrouw H.H. Wiselius (voorzitter)
mevrouw E.C.M. Smits
de heer J.D. Voortman

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie draagt zorg voor een adequaat communicatiebeleid. Dit beleid is erop gericht de (gewezen) deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers op begrijpelijke wijze voor te lichten over hun pensioenresultaten, het pensioenfonds en relevante veranderingen van de pensioenregelingen. Het communicatiebeleid wordt door het bestuur vastgesteld.

Samenstelling van de communicatiecommissie 2008:

de heer J.D. Voortman (voorzitter)
de heer J.C.M. van Rijsingen
mevrouw E.C.M. Smits
mevrouw H.H. Wiselius

De heer Voortman is per 1 januari 2009 afgetreden als lid en voorzitter van de communicatiecommissie. Mevrouw Smits vervangt hem als voorzitter.

2.2.3 Deelnemersraad

Vanaf 1 januari 2008 heeft het pensioenfonds een deelnemersraad ingericht. De deelnemersraad bestaat uit twaalf leden waarvan negen leden afkomstig uit de geleding actieve deelnemers en drie leden uit de geleding pensioengerechtigden. Deze leden ontvangen een pensioenuitkering van het pensioenfonds.

De deelnemersraad heeft als taak het bestuur gevraagd en ongevraagd te adviseren over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen. De deelnemersraad dient in ieder geval advies uit te brengen over elk voorgenomen besluit van het bestuur tot het nemen van maatregelen van algemene strekking, wijziging van de statuten en de reglementen van het pensioenfonds, vaststelling van het jaarverslag, de jaarrekening, de actuariële en bedrijfs-technische nota, het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid, gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds, liquidatie van het pensioenfonds, het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst.

In 2009 heeft de deelnemersraad naast de reguliere adviezen een positief advies gegeven aan het bestuur over het bij DNB ingediende herstelplan en de continuïteitstoets.

Samenstelling van de deelnemersraad in 2008

de heer M.J.L. Stevens (voorzitter)	(1)
de heer J. van den Berghe	(1)
de heer J.C. Bergman	(2)
mevrouw M.J.G. Beunis-Kusters	(1)
de heer J.B.W.M. Braem	(1)
de heer R. Ferwerda	(3)
mevrouw I.A.B. Filemon	(1)
de heer D.F. Holscher	(1)
de heer J.M. Keuter	(2)
de heer G.W. Peters	(1)
de heer B. Vos	(3)

- (1) namens ABVAKABO FNV
- (2) namens CNV Publieke Zaak
- (3) namens de gepensioneerden

De heer Braem is per 1 januari 2009 afgetreden als lid van de deelnemersraad. De heer Holscher is per 1 januari 2009 gepensioneerd waardoor er momenteel twee vacatures zijn namens de actieve deelnemers.

2.2.4 Verantwoordingsorgaan

Vanaf 1 januari 2008 kent het pensioenfonds ook een verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit negen leden en kent drie leden afkomstig uit de geleding actieve deelnemers, drie leden uit de geleding pensioengerechtigden en drie leden uit de geleding werkgevers.

Het verantwoordingsorgaan geeft een oordeel over het handelen van het bestuur, het door het bestuur gevoerde beleid en de door het bestuur gemaakte beleidskeuzes. Het jaarlijkse oordeel van het verantwoordingsorgaan wordt voor commentaar voorgelegd aan het bestuur. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan alsmede het commentaar van het bestuur op dit oordeel wordt integraal opgenomen in het door het pensioenfonds vast te stellen jaarverslag.

Samenstelling van het verantwoordingsorgaan 2008

de heer J.Th.G. Vaessen (voorzitter)	(1)
mevrouw J.H. Boere (secretaris)	(3)
de heer P.A.N. Daalman	(4)
mevrouw M.K. van Dijk	(3)
de heer M.H. Goebel	(2)
de heer J. Noorlandt	(1)
de heer G. Veld	(3)
de heer F. Versteeg	(4)
Er is momenteel één vacature	(4)

- (1) namens de ABVAKABO FNV
- (2) namens CNV Publieke Zaak
- (3) namens de werkgevers
- (4) namens de gepensioneerden

2.2.5 Commissie van toezicht

Het pensioenfonds kent per 1 januari 2008 een commissie van toezicht bestaande uit drie leden. De leden van de commissie van toezicht worden benoemd door het bestuur na advies van het verantwoordingsorgaan.

Benoeming geschiedt op basis van een door het bestuur vastgestelde profielschets.

De commissie van toezicht heeft tot taak om toezicht te houden op het functioneren van het bestuur, waarbij de werkzaamheden van de commissie van toezicht tenminste gericht zullen zijn op de beoordeling van beleids- en bestuursprocedures en de bestuursprocessen, het waarborgen van het evenwicht tussen de verschillende organen van het pensioenfonds, beoordeling van de wijze waarop het bestuur het pensioenfonds aanstuurt,

beoordeling van de wijze waarop de lange termijn risico's door het bestuur worden gewaarborgd, het leveren van gevraagd en ongevraagd advies aan het bestuur met dien verstande dat dit advies geen afbreuk mag doen aan de bevoegdheden van de deelnemersraad, het fungeren als klankbord voor het bestuur.

Samenstelling van de commissie van toezicht 2008

de heer M.L. Wilke (voorzitter)
de heer P.J.C. van Eekelen
de heer E.J. Enschede

2.2.6 Bezwarencommissie

Als een deelnemer of spaarrekeninghouder zich niet kan verenigen met een beslissing van het bestuur, dan kan hij zich wenden tot de bezwarencommissie. In de commissie zitten onafhankelijke deskundigen. De uitspraak die de commissie vervolgens over het bezwaar doet, wordt in de vorm van een advies aan het bestuur voorgelegd, waarna het bestuur opnieuw een beslissing neemt. Er wordt dan uiteraard rekening gehouden met de uitspraak van de commissie.

De bezwarencommissie (voorheen Commissie van Beroep) werkt met een onafhankelijke voorzitter. Daarnaast vertegenwoordigt één lid de geleding werkgevers en één lid de geleding werknemers.

Samenstelling van de bezwarencommissie 2008

Leden

de heer mr. drs. W.G. de Winne (voorzitter)
de heer mr. R. Barnhoorn
de heer drs. G.J.M. Koelemij

Plaatsvervangende leden

de heer mr. L.H.N.J.M. Janssen (plaatsvervangend voorzitter)
de heer R.G.W. van Dael

2.2.7 Adviseurs

Accountant

KPMG Accountants N.V.
Burg. Rijnderslaan 10 - 20
1185 MC Amstelveen

Adviserend actuaris

Watson Wyatt B.V.
Fascinatio Boulevard 201
3065 WB Rotterdam

Certificerend actuaris

Watson Wyatt B.V.
Stationsweg 13 - 14
1441 EJ Purmerend

Bestuursadviseur

Spenkels en Verschuren
Haaksbergenweg 17 – Gebouw Dreeftoren
1101 BP Amsterdam

Administratie

Syntrus Achmea Pensioenbeheer
Molenwerf 2 - 8
1014 AG Amsterdam

Vermogensbeheer

F&C Netherlands
Jachthavenweg 109k
1081 KJ Amsterdam

Vastgoed

Syntrus Achmea Achmea Vastgoed
Gatwickstraat 1
1043 GK Amsterdam

Compliance Officer

Nederlands Compliance Instituut
Staringlaan 21-11
2741 GC Waddinxveen

3. Verslag van het bestuur

3.1 Belangrijkste ontwikkelingen

Hierbij treft u een overzicht aan van de onderwerpen die tijdens de bestuursvergaderingen zijn besproken.

Vaststelling jaarrekening

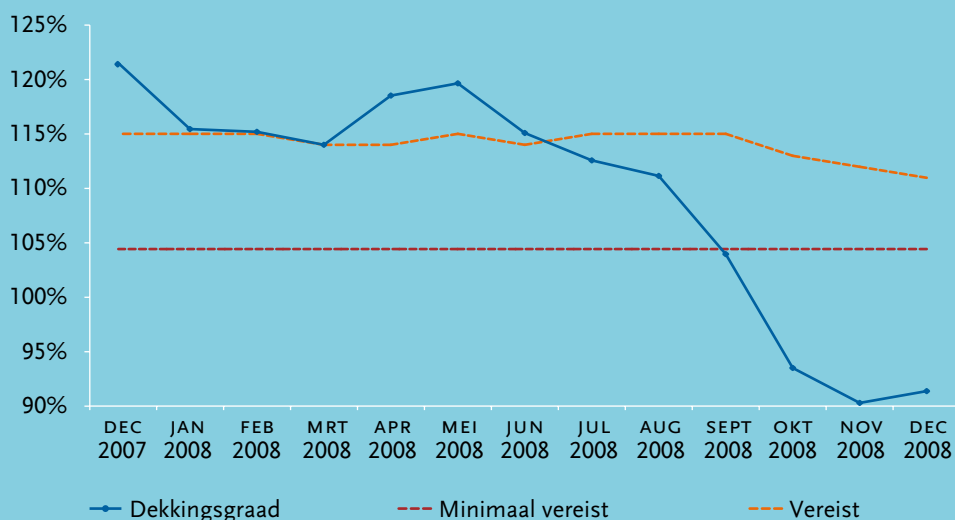
Het bestuur van het fonds heeft in het verslagjaar de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie over het jaar 2007 goedgekeurd, vastgesteld en de verslagstaten tijdig bij de Nederlandsche Bank gedeponneerd.

Dekkingsgraad

Door de kredietcrisis zijn de aandelenbeurzen in 2008 fors gedaald. Nagenoeg alle beleggingscategorieën hebben negatieve rendementen opgeleverd. Dit heeft tot gevolg dat de dekkingsgraad in 2008 sterk gedaald is. De dekkingsgraad is, kort gezegd, de verhouding tussen het vermogen van het pensioenfonds en de verplichtingen van het fonds. De dekkingsgraad geeft aan hoeveel euro's het pensioenfonds in kas heeft tegenover elke euro die het (straks) moet uitkeren. Er zijn twee effecten die de dekkingsgraad in sterke mate beïnvloeden. Ten eerste zijn dat de beleggingsrendementen. In 2008 is het benodigde vermogen van het pensioenfonds afgenomen als gevolg van negatieve rendementen. Beleggen op de beurs is voor het pensioenfonds – in ieder geval voor een deel van het vermogen - noodzakelijk: het fonds behaalt anders op langere termijn onvoldoende rendement om onder andere toeslagen te kunnen verlenen. Een tweede factor betreft de verplichtingen van het pensioenfonds. Deze zijn in 2008 gestegen door de dalende marktrente. Een pensioenfonds gaat de verplichting aan om later bij pensionering een uitkering te doen. Voor een uitkering over 40 jaar hoeft een pensioenfonds nu niet het hele bedrag in kas te hebben. Het kan immers nog over een lange periode rendement halen. Hoe hoog het rendement de komende 40 jaar zal zijn, is nog onduidelijk. Het fonds maakt gebruik van de langetermijnrente om deze verplichtingen te schatten. Mede als gevolg van de kredietcrisis is die rente in het verslagjaar flink gedaald. Daardoor rekent het fonds op een lager rendement en moet het nu meer geld in kas hebben om straks dezelfde uitkeringen te kunnen doen. Een daling van de rente leidt tot een stijging van de verplichtingen en levert daarmee een risico voor het pensioenfonds op. Voordat de rente ging dalen heeft het bestuur al besloten dat het dit risico niet wil lopen. Daarom heeft het pensioenfonds het renterisico in 2007 voor 100% afgedekt. Dat wil zeggen dat de beleggingen in eenzelfde mate afhankelijk van de rente gemaakt zijn als de verplichtingen. Hierdoor heeft het pensioenfonds nauwelijks te lijden gehad van de gedaalde rentes. De reeds eerder vermelde negatieve rendementen zijn natuurlijk wel van invloed geweest.

In onderstaande grafiek is het verloop van de dekkingsgraad over 2008 opgenomen. Ook staan hier de minimaal vereiste dekkingsgraad van 105% in en de vereiste dekkingsgraad van ongeveer 115%. De vereiste dekkingsgraad is afhankelijk van de aanwezige beleggingsmix en het risico in de markt. Als het pensioenfonds bijvoorbeeld tijdelijk wat minder aandelen bezit, dan is de vereiste dekkingsgraad wat lager. Als het pensioenfonds een lagere dekkingsgraad dan de vereiste dekkingsgraad heeft, is er sprake van een reservetekort. Dit gebeurde voor het eerst in juli 2008. Vervolgens is in september de dekkingsgraad onder de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,3% geraakt. Vanaf dat moment verkeerde het pensioenfonds in een situatie van dekkingstekort. Dit tekort is door het bestuur aan de Nederlandsche Bank (DNB) gemeld en vervolgens heeft het bestuur een herstelplan opgesteld om zowel het dekkingstekort als het reservetekort op te lossen.

Verloop dekkingsgraad 2008

Wettelijke regels voor dekkingstekort en reservetekort

De Pensioenwet stelt regels voor het geval de dekkingsgraad van een pensioenfonds onvoldoende is. Pensioenfondsen zijn verplicht een reservetekort direct te melden bij de toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB). Het pensioenfonds heeft een dekkingstekort als de dekkingsgraad lager is dan 104,3%, en een reservetekort als de dekkingsgraad lager is dan 111,0%. Op 31 december 2008 was de dekkingsgraad van het fonds 91,4%. Aan het einde van 2007 was de dekkingsgraad nog 121,4%. Overigens ondervinden alle pensioenfondsen in deze periode dat de dekkingsgraad ten opzichte van het einde van 2007 fors is gedaald.

Bijzondere situatie en dus veelal uitstel voor indienen herstelplan

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid erkent dat de kredietcrisis de pensioenfondsen in een bijzondere situatie brengt. Op 8 oktober 2008 riep DNB de pensioenfondsen op geen overhaaste beslissingen te nemen. Een maand later voerden DNB en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid overleg met vertegenwoordigers van de pensioensector over de gevolgen van de kredietcrisis. Op basis van dit overleg besloot DNB gebruik te maken van haar bevoegdheid tot het verlenen van uitstel: veel pensioenfondsen, waaronder ook PWRI, kregen uitstel voor het indienen van een herstelplan tot 1 april 2009 in plaats van 1 januari 2009. Dit nadat het bestuur uitvoerig met DNB over het conceptherstelplan had gesproken. Wel moeten zij DNB op de hoogte houden van relevante ontwikkelingen in hun dekkingsgraad.

Herstelplan

De wet kent twee herstelplannen. Een kortetermijnherstelplan als sprake is van dekkingstekort: het pensioenfonds krijgt dan drie jaar (inmiddels verlengd tot vijf jaar) uitstel om de dekkinggraad weer op het vereiste niveau te brengen, in het geval van PWRI 104,3%. Een langetermijnherstelplan als het fonds een reservetekort heeft: het fonds krijgt dan vijftien jaar de tijd om weer voldoende reserves op te bouwen.

In een herstelplan zet het pensioenfonds de maatregelen op een rij die het treft om ervoor te zorgen dat het vermogen van het pensioenfonds weer op peil komt. Het gaat dan bijvoorbeeld om de samenstelling van de beleggingsportefeuille en het al of niet toekennen van toeslagen op opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane uitkeringen. Ook kan het fonds besluiten de hoogte van de pensioenpremie te verhogen of het reglement aan te passen.

Het pensioenfonds Werk en (re)Integratie verkeerde vanaf 31 juli 2008 in de situatie van een reservetekort en vanaf 30 september 2008 in dekkingstekort. In oktober 2008 heeft het fonds zowel een eerste korte- als een langetermijnherstelplan ingeleverd bij de Nederlandsche Bank. Deze zijn in 2009 verder uitgewerkt. Het herstelplan is voorgelegd aan de deelnemersraad, die hierover advies heeft uitgebracht aan het bestuur. In de vergadering van 20 maart 2009 heeft het bestuur de inhoud vastgelegd. Het herstelplan is op 31 maart 2009 definitief ingeleverd bij de Nederlandsche Bank. Uiterlijk 1 juli 2009 zal het herstelplan door DNB zijn getoetst.

Het fonds maakt gebruik van de eenmalige mogelijkheid die de minister heeft geboden om binnen vijf jaar (in plaats van drie jaar) het minimaal vereist vermogen te bereiken. Bij het opstellen van het herstelplan heeft het bestuur zich laten ondersteunen door externe adviseurs van Watson Wyatt en, voor de continuïteitsanalyse door, Sprenkels en Verschuren. Het herstelplan en de continuïteitsanalyse zijn opgesteld met inachtneming van de uitgangspunten zoals die door DNB zijn voorgeschreven. Inherent aan de modelachtige aanpak zijn het herstelplan en de continuïteitsanalyse een benadering van de werkelijkheid. Dit betekent dat de werkelijke ontwikkeling van de dekkinggraad in positieve of negatieve zin kan afwijken van het verwachte herstelpad, waardoor de financiële positie van het fonds zich sneller of langzamer kan herstellen dan voorzien.

De continuïteitsanalyse heeft aangetoond dat het herstel van het fonds zich de komende jaren positief zal ontwikkelen en derhalve robuust is.

De belangrijkste uitkomsten en hoofdlijnen van het herstelplan zijn:

- Voornaamste oorzaak voor het reservetekort en de onderdekking was een daling van de aandelen- en obligatieportefeuille;
- Gedaalde rente is vanwege de afdekking van het renterisico minder van invloed geweest op de daling van de dekkinggraad;
- Uitgangspunt is om binnen de termijn van 5 jaar boven een dekkinggraad van 104,3% (boven dekkingstekort) en in 15 jaar boven een dekkinggraad van 111,0% (boven reservetekort) uit te komen;
- Toe groeien naar de strategische beleggingsmix;
- Gebruik van premie-egaliseringsreserve totdat het dekkingstekort is opgeheven;
- Bestuur heeft besloten tot inzet van de volgende sturingsmiddelen:
 1. Langdurig afzien van het verlenen van toeslagen;
Indien dit eind 2009 niet heeft geleid tot voldoende herstel:
 2. Niet toekennen van B en C regelingen
Indien ook dit niet tot voldoende herstel leidt:
 3. Andere maatregelen zoals verhogen premie en/of korting pensioenrechten en –aanspraken.

Kwantitatieve uitleg bij het herstelplan

			Effect op dekkingsgraad (in %)	
			Korte termijn 2009 - 2013	Lange termijn 2013 - 2023
Dekkingsgraad per 31 december 2008 respectievelijk 31 december 2013			90,3	107,9
Sturingsmiddelen	Premie	Conform huidig premiebeleid	5,3	1,8
	Toeslagverlening	Conform huidig toeslagbeleid	0,0	-16,9
	Beleggingen	Volgens gestelde uitersten in Regeling Parameters (5,9% over de gehele 15-jaarsperiode)	12,1	26,0
Rentetermijnstructuur		Aanpassing van de rentecurve vanaf 2014 met toestemming DNB (forward rates)	0,4	4,8
Overige		Inclusief effect van de uitkeringen	-0,2	4,1
Dekkingsgraad per 31 december 2013 respectievelijk 31 december 2023			107,9	127,7
MVEV per 31 december 2013 respectievelijk VEV per 31 december 2023			105,0	115,0

Toelichting

Genoemde dekkingsgraden in de bovenstaande tabel.

In de tabel staan de dekkingsgraden vermeld, zoals ze in het herstelplan staan genoemd. Het herstelplan is gemaakt op basis van een geschatte dekkingsgraad van 31 december 2008, die ten tijde van het opstellen van het herstelplan 90,3% bedroeg. In paragraaf 2.1, Kerngegevens, van het jaarverslag wordt de definitieve dekkingsgraad genoemd die hiervan afwijkt.

Premie

In het herstelplan wordt uitgegaan van een vaste premie van 16% van de salarissom. Aangezien de premie-egaliseringsreserve voorlopig gebruikt wordt voor de dekkingsgraad, zal conform de abtn minimaal de kosten-dekkende premie op basis van de driejaars gemiddelde rentetermijnstructuur geheven moeten worden. Voor 2010 verwachten wij, ondanks de vermoedelijke lagere rente per 31 augustus 2009, dat de premie ruim onder de 16% blijft. Voor de jaren daarna zien wij door het wegvallen van de regeling C eveneens voldoende ruimte.

Toeslagverlening

Berekeningen maken duidelijk dat het fonds vanuit de huidige positie en de geraamde herstelkracht langdurig zal moeten afzien van het verlenen van toeslagen.

Beleggingen

Uit de ALM-studie blijkt dat het wenselijk is terug te keren naar de strategische beleggingsmix. Bij de feitelijke mix ontstaat als gevolg van het relatief lage rendement een door het bestuur te laag bevonden toeslagruimte en een te langzame groei van de dekkingsgraad. Vanwege de illiquiditeit van sommige beleggingscategorieën en vanwege de visie van het bestuur op de aandelenmarkt wordt niet direct geherbalanceerd naar de strategische beleggingsmix. Het bestuur verwacht binnen vijf jaar weer naar de strategische mix te zijn teruggekeerd.

ALM –studie

Naar aanleiding van het gewijzigde toeslagbeleid heeft het bestuur in het verslagjaar een update van de ALM-studie 2007 laten uitvoeren door Syntrus Achmea en F&C. Tevens is in het verslagjaar een update van de ALM-studie 2008 uitgevoerd door Sprenkels en Verschuren. De aanleiding voor deze laatste studie waren de uitkomsten van de door de DNB vereiste continuïteitsanalyse en de financiële ontwikkelingen in 2008. Uit de ALM-studie is gebleken dat onder andere de beleggingsrendementen, en dus risicovol beleggen, noodzakelijk zijn om de toeslagenambitie van het fonds waar te kunnen maken. Dit brengt echter ook het risico met zich mee dat de dekkingsgraad verder kan dalen. De beleggingscommissie onderzoekt alternatieve mogelijkheden om te komen tot een verbetering van de herstelkracht van het pensioenfonds, waarbij bezien wordt of dat mogelijk is met minder risico's.

De ALM-studie geldt als basis voor het herstelplan. Hierin zijn verschillende scenario's en alternatieven door-gerekend en wordt er gekeken naar het premiebeleid, het toeslagenbeleid, de voorwaardelijke regelingen en de beleggingsportefeuille.

Waardeoverdrachten

Als een werknemer van baan veranderd mag hij zijn pensioen overdragen naar zijn nieuwe pensioenfonds. Dit heet waardeoverdracht. Als de dekkingsgraad van het fonds lager is dan 100% mag het pensioenfonds waardeoverdrachten echter niet uitvoeren. Het fonds moet deze volgens de Pensioenwet "opschorten". Deze verplichting geldt voor inkomende en uitgaande waardeoverdrachten en ongeacht de fase waarin de waardeoverdracht zich bevindt. Dus ook als de offerte is uitgebracht en geaccepteerd.

Het bestuur heeft in januari 2009, op advies van de Nederlandsche Bank, besloten alle waardeoverdrachten op te schorten. Alle betreffende deelnemers hebben hierover een schrijven ontvangen.

Beleggingsplan

Het bestuur heeft in het verslagjaar, op basis van adviezen van de beleggingscommissie, het beleggingsplan voor 2009 vastgesteld. De strategische beleggingsportefeuille is vastgesteld op 60% zakelijke waarden. De strategische weging voor vastrentende waarden is vastgesteld op 40%.

Meer toelichting over het beleggingsplan en de beleggingen in 2008 is te vinden in het hoofdstuk Beleggingen.

Pensioenpremie

De in het jaar 2008 verschuldigde pensioenpremie voor de SW-regeling bedroeg 16% van de som van de geldende vaste schaalsalarissen (+ vaste toeslagen) van alle werknemers werkzaam in WSW-verband. Het werknemersge-deelte van de pensioenpremie bedroeg in 2008 4,8%. De premie voor 2009 is eveneens vastgesteld op 16%, waarvan 4,8% voor rekening komt van de werknemer.

De verschuldigde pensioenpremie van WIW-regeling bedroeg in het verslagjaar 5,1% van de som van de geldende vaste schaalsalarissen van alle werknemers werkzaam in WIW-verband. Hiervan komt 1,53% voor rekening van de werknemer. De pensioenpremie voor 2009 is identiek vastgesteld op 5,1%, waarvan wederom 1,53% voor rekening komt van de werknemer.

Per 1 januari 2009 zal de premie voor de SW-regeling niet meer berekend worden over het totale pensioengevend salaris, maar ook deels over de pensioengrondslag. De pensioengrondslag is het pensioengevend salaris minus de franchise (€ 10.309 voor 2009). De invoering van deze premiesystematiek vindt in vijf jaar plaats. Dit betekent dat in 2009 80% van de premie over het pensioengevend salaris wordt berekend en 20% over de pensioengrondslag. De invoering van de premiesystematiek ziet er in de komende jaren als volgt uit:

Jaar	Premiebetaling over pensioengevend salaris	Premiebetaling over pensioengrondslag
2008	100%	0%
2009	80%	20%
2010	60%	40%
2011	40%	60%
2012	20%	80%
2013 en verder	0%	100%

Voor beide methodes geldt een apart premiepercentage. Voor 2009 gelden de volgende percentages:

Pensioenpremie over pensioengevend salaris:	16,00 %
Pensioenpremie over pensioengrondslag:	29,56%.

De verhouding van het werkgeversdeel en het werknemersdeel van de pensioenpremie blijft 70% voor de werkgever en 30% voor de werknemer bedragen.

Toeslagenbeleid

Het bestuur beoordeelt jaarlijks of, en met welk percentage de opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenen worden verhoogd. Dit wordt ook wel toeslag of indexatie genoemd. De mate van toeslag hangt af van de hoogte van de dekkingsgraad en de algemene verhoging van de lonen in de bedrijfstak sociale werkvoorziening. Er wordt geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagen.

De mate van toeslag is afhankelijk van de dekkingsgraad aan het einde van het boekjaar:

- geen toeslag als de dekkingsgraad minder dan 105% bedraagt;
- naar rato indexeren op basis van de prijsindex bij een dekkingsgraad tussen 105% en 125%;
- naar rato indexeren op basis van de prijsindex plus het verschil tussen loon- en prijsindex bij een dekkingsgraad tussen 125% en 130%;
- volledige toeslag op basis van de loonindex bij een dekkingsgraad gelijk aan of hoger dan 130%.

Per 1 januari 2008 werden de aanspraken met 1,71% verhoogd. In de referentieperiode 2008 zijn de SW-lonen met 3,0% gestegen. Gezien de financiële positie van het fonds en op grond van het vastgestelde toeslagbeleid heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2009 geen toeslag te verlenen.

Voor de WIW-regeling werden de aanspraken per 1 januari 2008 met 2,5% verhoogd.

In 2008 hebben bij de WIW twee algemene loonsverhogingen plaatsgevonden van 1,37% en respectievelijk 1,62%, waarbij de totale loonronde 3,01% bedraagt. Ook bij de WIW heeft het bestuur besloten, op grond van het vastgestelde toeslagbeleid, om per 1 januari 2009 geen toeslag te verlenen.

Het Anw-pensioen en het ingegane arbeidsongeschiktheidspensioen worden eveneens op basis van dezelfde toeslagverleningsstaffel jaarlijks per 1 januari aangepast. Toeslag wordt verleend op basis van de algemene aanpassingen van de lopende WAO-uitkeringen. Per 1 januari 2008 werden de Anw- en arbeidsongeschiktheidspensioenen met 2,64% verhoogd. De Anw- en arbeidsongeschiktheidspensioenen zijn met ingang van 1 januari 2009 niet verhoogd.

Voorwaardelijke regelingen

Het bestuur heeft in 2008 de onderdelen B en C van het pensioenreglement SW toegekend. Ondanks de financiële positie van het fonds heeft het bestuur, na overleg met DNB, besloten de onderdelen B en C ook in 2009 weer toe te kennen. Het betreft hier de deelnemers uit geboortjaar 1947, die in 2009 de pensioenrichtleeftijd van 61,5 jaar bereiken. De afwegingen van het bestuur hiervoor waren gebaseerd op het feit dat de kosten van toekenning voor 2009 gezien de geringe omvang, relatief laag waren. Het toekennen van de B en C regeling werd ook door de externe adviseurs geadviseerd. De toekenning van de regelingen was opgenomen in het herstelplan en inmiddels bleek uit de continuïteitsanalyse dat de premie kostendekkend was.

Onderdeel B van het pensioenreglement betreft de Inkoopregeling. Onderdeel C van het pensioenreglement betreft de Toeslag Ouderdomspensioen voor de geboortejaren vóór 1950.

Reglementswijzigingen

Het bestuur heeft in het verslagjaar besloten verschillende reglementswijzigingen door te voeren. Zowel in het reglement van de WIW-regeling als in het reglement van de SW-regeling is een aantal wijzigingen aangebracht.

Onderstaand volgen de belangrijkste aanpassingen in het pensioenreglement SW:

- Het reglement is naar aanleiding van de Nieuwe Pensioenwet op enkele onderdelen aangepast.
- Tevens is het reglement op onderdelen aangepast om de leesbaarheid te verbeteren.
- In de overgangsregelingen van het pensioenreglement is een bepaling opgenomen hoe te handelen in geval van samenloop van een aanvulling ingevolge de overgangsregeling en een wettelijke uitkering. In genoemde bepalingen wordt aangegeven dat de hoogte van de WAO- of WIA-uitkering in mindering wordt gebracht op de aanvulling. De Wajong- en Waz-uitkeringen waarop de deelnemer in verband met arbeidsongeschiktheid of invaliditeit aanspraak heeft, zijn gelijk gesteld met een WAO- of WIA-uitkering.
- In de nieuwe CAO voor de Sociale Werkvoorziening is door partijen overeengekomen dat vanaf 1 januari 2009 de pensioenpremie evenals de pensioenopbouw gerelateerd is aan de pensioengrondslag. Het nieuwe premiebeleid is eerder in dit verslag uitgebreid beschreven.
- In de nieuwe CAO voor de Sociale Werkvoorziening is door partijen overeengekomen dat vanaf 1 januari 2009 de pensioenopbouw wegens ziekte na twee jaar wordt beëindigd. Het pensioenreglement is hierop aangepast.
- Door de stopzetting van de pensioenopbouw wegens ziekte na 2 jaar zouden bepaalde oudere deelnemers niet meer gebruik kunnen maken van de overgangsregelingen (onderdeel B en C) omdat zij niet meer aan de gestelde voorwaarden voldoen.

Door uitbreiding van de hardheidsclausule heeft het bestuur de mogelijkheid om deelnemers waarvoor de pensioenopbouw wegens ziekte na twee jaar wordt stopgezet, maar waarvoor de ontslagvergunning aan de werkgever nog niet is verleend, op basis van bijzondere hardheid onder voorwaarden toch gebruik te laten maken van de overgangsregeling. Dit betekent dat het bestuur de periode tussen de beëindiging van de deelneming aan de pensioenregeling en de daadwerkelijke beëindiging van het dienstverband buiten beschouwing zal laten waardoor de deelnemer die in genoemde periode de normpensioenleeftijd c.q. uittredingsrichtdatum bereikt, in aanmerking komt voor de overgangsregelingen.

- Met de komst van de PW is sinds 1 januari 2007 wettelijk voorgeschreven dat er bij voorwaardelijke toeslagverlening een consistent geheel dient te zijn tussen de gewekte verwachtingen, de financiering en het realiseren van voorwaardelijke toeslagen. Met ingang van 1 januari 2008 geldt volgens de PW dat een toeslag alleen voorwaardelijk is indien in (onder meer) het pensioenreglement en in de overige informatieverstrekking door de pensioenuitvoerder een voorwaardelijkheidsverklaring is opgenomen. Hierdoor is er een nieuwe voorwaardelijkheidsverklaring van het toeslagenbeleid van het fonds opgesteld voor het pensioenreglement. Hiermee voldoet het fonds aan de wettelijke verplichting op dit punt.

Onderstaand volgen de belangrijkste aanpassingen in het pensioenreglement WIW:

- Het reglement voor de WIW is tekstueel aangepast in het kader van de Nieuwe Pensioenwet.
- Tevens is het reglement aangepast ter bevordering van de leesbaarheid.
- Met de komst van de Pensioenwet is sinds 1 januari 2007 wettelijk voorgeschreven dat er bij voorwaardelijke toeslagverlening een consistent geheel dient te zijn tussen de gewekte verwachtingen, de financiering en het realiseren van voorwaardelijke toeslagen. Met ingang van 1 januari 2008 geldt volgens de Pensioenwet dat een toeslag alleen voorwaardelijk is indien in het pensioenreglement en in de overige informatieverstrekking door de pensioenuitvoerder een voorwaardelijkheidsverklaring is opgenomen. De voorwaardelijke toeslagverlening is in het reglement voor de WIW opgenomen.

In het verslag jaar heeft er ook een wijziging plaatsgevonden in de regeling van de aanvullende oudedagsvoorziening (AOV):

- Het reglement voor de AOV is tekstueel aangepast in het kader van de Nieuwe Pensioenwet ter bevordering van de leesbaarheid van het reglement. De verwijzing naar het afkoopbedrag uit de Pensioen- en spaarfondsenwet in artikel 6 (uitbetaling ineens) is niet meer bruikbaar en de specifieke bepaling ten aanzien van emigratie is komen te vervallen. Daarnaast was in artikel 10 een bepaling met betrekking tot de Commissie van beroep opgenomen en deze Commissie is met ingang van 1 januari 2008 door de bezwarencommissie vervangen.

Statutenwijzigingen

Ten aanzien van de deelnemersraad, het verantwoordingsorgaan en commissie van toezicht die per 1 januari 2008 zijn ingevoerd, is in de statuten de delegatiebepaling uitgebreid. In de statuten is opgenomen op welke wijze de leden van de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan worden benoemd en ontslagen. De regeling van deze organen is vastgelegd in aparte reglementen.

Uitvoeringsreglementen

Door de invoering van de Pensioenwet is het pensioenfonds verplicht om een uitvoeringsreglement op te stellen. Dit is een overeenkomst tussen het pensioenfonds en de werkgevers over de uitvoering van het pensioenreglement. In de aanpassing van de pensioenwetgeving zijn de verantwoordelijkheden tussen de verschillende partijen verduidelijkt. In het uitvoeringsreglement staan onder andere de wijze waarop de premie wordt vastgesteld, de informatie die de werkgever aan de pensioenuitvoerder verstrekt, de procedures die gelden als de werkgever zijn premiebetalingverplichtingen niet nakomt, de procedures die gelden bij het opstellen en wijzigen van het pensioenreglement en de voorwaarden waaronder toeslagverlening plaatsvindt.

- Voor het pensioenfonds Werk en (re)Integratie is een uitvoeringsovereenkomst voor vrijwillig aangesloten werkgevers ontwikkeld. Deze uitvoeringsovereenkomst wordt gebruikt voor vrijwillige aansluitingen die vanaf 1 januari 2007 tot stand zijn gekomen. Voor de vrijwillige aansluiting van een onderneming die niet onder de werkingssfeer van het bedrijfstakpensioenfonds valt, gelden verplichte wettelijke voorwaarden. Aan op 31 december 2006 bestaande vrijwillige aansluitingen worden die voorwaarden niet gesteld. Wel moet de bestaande overeenkomst worden aangepast aan de overige bepalingen van de Pensioenwet. Daarom is voor de op 31 december 2006 bestaande overeenkomsten tevens een uitvoeringsovereenkomst opgesteld, die voldoet aan de bepalingen van de Pensioenwet. Deze overeenkomst vervangt de bestaande overeenkomst van vrijwillige aansluiting. Het bestuur heeft de uitvoeringsreglementen (voor de bestaande en voor nieuwe) vrijwillige aansluitingen voor de pensioenregelingen SW vastgesteld.
- Het werkgevers-, respectievelijk het werknemersdeel van de premie wordt lineair omgezet van een loonafhankelijke naar een grondslagafhankelijke bijdrage. In het uitvoeringsreglement zijn hiervoor stijgende en dalende percentagereeksen opgenomen.

Voorlichting en informatievoorziening

Communicatiebeleidsplan

Het bestuur heeft in 2008 een communicatiebeleidsplan opgesteld. In dit plan zijn de ambities en communicatiedoelstellingen van het pensioenfonds op de lange termijn vastgelegd. Het communicatieplan beschrijft de jaarlijkse ontwikkelingen en de inzet van communicatiemiddelen.

Betrouwbaarheid, toegankelijkheid, betrokkenheid, stabiliteit en veilige communicatie zijn kernwaarden in het communicatieplan en het bestuur wil daarmee de deelnemers van het fonds beter informeren zodat het pensioenbewustzijn toeneemt en het vertrouwen in het pensioenfonds te vergroten. Accenten liggen op een heldere, begrijpelijke en stelselmatige communicatie.

Op lange termijn moet het communicatieplan ertoe bijdragen dat deelnemers het belang van pensioen in het algemeen en de hoofdlijnen van de pensioenregeling begrijpen.

Nieuwe communicatie-uitingen

Vanwege de Pensioenwet zijn er nieuwe communicatie-uitingen ontwikkeld. In 2008 hebben nieuwe deelnemers van het pensioenfonds voor het eerst een startbrief ontvangen. Bij echtscheiding wordt een scheidingsbrief verzonden worden en deelnemers die uit dienst treden bij hun SW of WIW werkgever zullen een beëindigingbrief gaan ontvangen.

Website

Om de werkgevers en deelnemers aan de pensioenregeling SW en WIW te informeren over het pensioenfonds is in het verslagjaar de website van het pensioenfonds voorzien van informatie over beide regelingen. Tevens is de website aangepast aan de vereisten van de nieuwe Pensioen Wet.

Pensioenplanner

Met de pensioenplanner kunnen de deelnemers een beeld krijgen van hun financiële situatie in de toekomst. Ook kunnen ze zien wat bepaalde keuzemogelijkheden voor invloed hebben op de hoogte van hun pensioenuitkering. De pensioenplanner is te vinden op de website van het pensioenfonds en vanaf januari 2008 in gebruik.

Nieuwsbrief

In januari en november van het verslagjaar is de PWRI Flits, de nieuwsbrief voor de werknemers in de Sociale Werkvoorziening, naar alle deelnemers verzonden. Hierin werden onder andere de pensioenplanner, wijzigingen in het reglement en de nieuwe premieberekening nader toegelicht.

Uniform pensioenoverzicht

In het verslagjaar zijn de uniforme pensioenoverzichten verstuurd naar de deelnemers van het pensioenfonds. Het uniform pensioenoverzicht is door de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfonds opgesteld om de pensioenverzekerde snel en helder inzicht te verschaffen over de te verwachten pensioenuitkering.

Circulaire

In december van het verslagjaar hebben alle werkgevers de jaarlijkse circulaire ontvangen. Deze circulaire bevatte onder andere informatie over de premieberekening voor het jaar 2009, de toeslag per 1 januari 2009 en de pensioenplanner.

Populair jaarverslag

In 2008 heeft het pensioenfonds voor het eerst een populair jaarverslag uitgebracht. In het populair jaarverslag worden kort de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds benoemd in de vorm van de meest gestelde vragen. Het populaire jaarverslag wordt voor de doelgroep geschreven en is dus minder formeel dan het officiële jaarverslag.

Welkomstmap nieuwe deelnemers

Het pensioenfonds ontwikkelt een speciale welkomstmap voor mensen die voor het eerst gaan deelnemen aan de pensioenregeling van de Sociale Werkvoorziening. Deze map bevat informatie over de hoofdlijnen van de pensioenregeling en zal vanaf 2009 worden gebruikt.

Klankbordgroep

Het pensioenfonds heeft twee klankbordgroepen in het leven geroepen, één bestaande uit deelnemers en één bestaande uit werkgevers van het pensioenfonds. De leden van de klankbordgroep zijn een afspiegeling van het pensioenfonds. De klankbordgroep wordt regelmatig ingeschakeld om de concept communicatie-uitingen van het fonds te beoordelen.

Compliance

Het bestuur heeft in 2008 besloten niet verder te gaan met KPMG als compliance officer van het pensioenfonds. Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) is als nieuwe compliance officer aangewezen.

Vrijwillige aansluiting

In het jaar 2008 is er, wegens de nieuwe pensioenwet, voor vrijwillige aansluiting een aanscherping van de uitvoeringsreglementen geweest.

In het verslagjaar zijn er twee verzoeken tot vrijwillige aansluiting ingediend bij het pensioenfonds. Aan beide ondernemingen heeft het bestuur toestemming verleend om zich vrijwillig aan te sluiten.

Verlening vrijstelling wegens gemoedsbezwaren

In het verslagjaar is er geen aanvraag bij het pensioenfonds ingediend voor vrijstelling wegens gemoedsbezwaren.

3.2 Ingediende bezwaarzaken

In 2008 is door drie personen een bezwaarschrift ingediend bij de bezwarencommissie. De commissie heeft alle betrokkenen de mogelijkheid gegeven om hun bezwaarschrift aan de commissie toe te lichten. Het betrof zaken van verschillende aard;

- **bezwaar tegen afwijzing Individuele Vrijwillige Voortzetting (IVV) in verband met het niet tijdig aanvragen.**

De bezwarencommissie onderschrijft het besluit van het bestuur om het verzoek af te wijzen. Echter niet op grond van de door het bestuur genoemde argument van de reglementaire termijn van drie maanden, maar vanwege fiscale regelgeving op basis waarvan het pensioenfonds niet is toegestaan om drie jaar voorafgaande aan de pensioenleeftijd een regeling vrijwillig voort te zetten.

- **bezwaar tegen de afwijzing van de verhoging van de pensioenuitkering tot 100% in verband met uitstel pensioen ten opzichte van de normpensioenleeftijd.**

De commissie onderschrijft de beslissing van het bestuur door de pensioenuitkering niet te verhogen. Wel stelde de commissie dat de communicatie richting betrokkene onzorgvuldig is geweest. Het bestuur nam het advies over en verhoogde de uitkering niet. De communicatie is als aandachtspunt ter harte genomen.

- **bezwaar tegen een gekorte VOP uitkering in verband met samenloop VOP en WAO**

De bezwarencommissie onderschreef de beslissing van het bestuur niet en adviseerde het bestuur om een VOP uitkering toe te kennen alsof er geen sprake was van herleving van een WAO uitkering. De commissie was van mening dat betrokkene op grond van de van het fonds verkregen informatie er terecht vanuit mocht gaan dat er geen consequenties voor zijn VOP waren bij wijziging van WAO/WIA situatie. Het bestuur nam het advies over en besloot de communicatie over samenloop van VOP en WAO te verbeteren.

In het verslagjaar hielden het bestuur en de bezwarencommissie zich eveneens bezig met de juridische en financiële afwikkeling van de zogenaamde TOP-zaak.

TOP-zaak in historisch perspectief

Tijdens het opstellen van de jaarrekening 2005 kwam naar voren gekomen dat voor een groep deelnemers de aanvulling uit de TOP-overgangsregeling ten onrechte te hoog was vastgesteld.

Het bestuur besloot in juli 2006 het te veel uitbetaalde pensioen niet terug te vorderen bij de gepensioneerden. Wel werden de uitkeringen van de gepensioneerden afgebouwd naar het correcte niveau. Dit bestuursbesluit trof 348 pensioengerechtigden. Het bestuur heeft zich in deze zaak laten adviseren door prof. dr. E. Lutjens.

Eind maart 2007 stelde de bezwarencommissie aan het bestuur voor de afbouw van de pensioenen op een later tijdstip te laten ingaan en voor die afbouw een langere termijn te hanteren. Daarnaast adviseerde de commissie bij vijf deelnemers na te gaan hoe groot in deze specifieke gevallen de geleden schade is en na te gaan in hoeverre de aangegane verplichtingen van deze deelnemers zijn toe te schrijven aan de eerdere (onjuiste) pensioentoekenning. Het bestuur nam het advies van de commissie over en deed nader onderzoek. Het bestuur besloot vervolgens bij drie van de vijf gepensioneerden tot het uitkeren van een nabetaling en een schadevergoeding. Eén persoon heeft achteraf aangegeven toch geen aantoonbare verplichtingen te zijn aangegaan. Van de vijfde gepensioneerde acht het bestuur het niet aangetoond dat de verplichtingen zijn aangegaan naar aanleiding van de eerdere (hogere) pensioentoekenning.

Juridische afwikkeling van de TOP-zaak in het verslagjaar

In reactie op het bestuursbesluit van eind maart 2007 dienden drie gepensioneerden een beroepzaak bij de rechter in. Eén persoon heeft deze later weer ingetrokken. In de andere twee beroepzaken is in 2008 een uitspraak gedaan ten gunste van het pensioenfonds. Er is in beide zaken geen hoger beroep aangetekend.

Financiële afwikkeling van de TOP-zaak

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de pensioenuitvoerder, Syntrus Achmea Pensioenbeheer, aansprakelijk gesteld voor de onjuiste uitvoering van artikel 11 van het pensioenreglement. Deelnemers die hun TOP-aanvullingsregeling tot de leeftijd van 65 jaar uitstelden, ontvingen ten onrechte een hoger ouderdomspensioen. De pensioenuitvoerder en het pensioenfonds hebben na veelvuldig overleg een minnelijke regeling getroffen over dit geschil. De totaal geleden schade bedroeg € 4.246.279,00. Ter beëindiging van het geschil betaalde Syntrus Achmea Pensioenbeheer aan het fonds een bedrag van 2.696.583,00 (het schikkingsbedrag). Het bedrag is door Syntrus Achmea aan het fonds in 2009 betaald, maar is in de jaarrekening van 2008 verwerkt. Het fonds betaalde daarmee 1.549.696,00 zijnde 36% van de totale schade. De afwikkeling van het ontstane geschil is vastgelegd in een zogenaamde vaststellingsovereenkomst. Conform de vaststellingsovereenkomst hebben partijen over en weer niets meer van elkaar te vorderen en is er sprake van finale kwijting.

3.3 Aanvullende Oudedagsvoorziening (AOV)**Rente op het spaartegoed**

Het rentepercentage wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld. Bij de vaststelling van de rente wordt een buffer aangehouden voor het opvangen van schommelingen in de opbrengsten op het vermogen. In het verslagjaar werd een rente van 6% op de spaartegoeden verstrekt.

Zoals eerder genoemd is de kredietcrisis van grote invloed geweest op de beleggingen van het fonds. Door de stand van de beleggingen in september 2008 werd voor 2009 een negatief rendement van - 7% toegekend. Hierdoor kan de hoofdsom van de spaarrekening minder worden. Op basis van de stand van de beleggingsportefeuille ultimo december 2008 nam het bestuur na zorgvuldige afweging een aanvullend besluit. Het toekennen van het negatieve rendement van 7% bleek onvoldoende. Het bestuur besloot aanvullend 12,1% negatief rendement toe te kennen waarmee het totale negatieve rendement 2009 uitkomt op - 18,2%.

Volledigheidshalve wordt een historisch overzicht gegeven van de rentevergoedingen.

Jaar	Rentepercentage
1990	7,00
1991	7,75
1992	7,75
1993	7,50
1994	7,50
1995	8,50
1996	7,25
1997	8,00
1998	9,10
1999	8,20
2000	7,80
2001	7,00
2002	5,20
2003	2,50
2004	3,00
2005	4,50
2006	5,20
2007	5,80
2008	6,00
2009	-18,2

In juni 2008 is aan de deelnemers een overzicht toegezonden van de hoogte van het spaartegoed en de bijgeschreven rente.

3.4 Pensioenontwikkelingen in en rond het fonds in het jaar 2008

Zoals eerder in dit jaarverslag is te lezen zijn in de tweede helft van 2008 de dekkingsgraden van pensioenfondsen flink onder druk komen te staan door de effecten van de wereldwijde kredietcrisis. Waarschijnlijk herinneren we ons 2008 over een aantal jaren daarom als een periode van zwaar weer. Maar in 2008 speelde er meer dan de kredietcrisis: nieuwe wetgeving werd van kracht of kreeg nadere invulling. Zo zorgde de Veegwet ervoor dat de puntjes op de i werden gezet in de Pensioenwet. Vanaf 1 januari 2009 gelden voor pensioenfondsen daarnaast nieuwe regels voor communicatie. Tot slot werd in 2008 opnieuw flink gediscussieerd over de houdbaarheid van het Nederlandse pensioenstelsel: vergrijzing, beurzen, risico's en internationale boekhoudregels vormden de ingrediënten. In dit hoofdstuk komen de ontwikkelingen op het gebied van regelgeving en het overheidsbeleid aan de orde.

Nieuwe regels over communicatie per 1 januari 2008 van kracht

Niet alle nieuwe regels in de Pensioenwet golden per 1 januari 2007. Voor een aantal onderdelen, waaronder de regels voor communicatie door pensioenfondsen, was een overgangperiode afgesproken tot 1 januari 2008. De nieuwe regels voor communicatie gelden sinds 1 januari 2008.

Pensioenfondsen moeten belangrijke wijzigingen in hun regeling binnen drie maanden, na definitieve besluitvorming, aan de deelnemers bekend maken. Dit gebeurt via de Flits. Ook ontvangen nieuwe deelnemers binnen drie maanden, na toetreding tot het pensioenfonds, een startbrief. Deelnemers die "slaper" worden, ontvangen een stopbrief en elke vijf jaar recente informatie over hun pensioen. Alle communicatie van het pensioenfonds die wettelijk vereist is moet bovendien aan inhoudelijke eisen van duidelijkheid en begrijpelijkheid voldoen

Toeslagenlabel

Voor een begrijpelijke communicatie over het toeslagbeleid van het pensioenfonds voerde de Pensioenwet een toeslagenlabel in. Hiermee maken pensioenfondsen en verzekeraars duidelijk of de pensioenen de komende jaren naar verwachting kunnen stijgen. Zodra de prijzen stijgen, dienen immers ook de pensioenen omhoog te gaan om de koopkracht op peil te houden. Zo'n stijging heet toeslag of indexatie. Het bestuur van het pensioenfonds beslist jaarlijks of het de pensioenen aanpast. Dit kan alleen als het pensioenfonds daarvoor voldoende geld in kas heeft. Het toeslagenlabel helpt om het beleid van het pensioenfonds begrijpelijker te maken: het bestaat uit een plaatje en een uitleg. Het label vermeldt de toeslag die het pensioenfonds verwacht bij een gemiddelde prijsstijging van 2%. Voor deze verwachting heeft het label een normaal scenario en een slechtweerscenario. Hiermee wordt vooral duidelijk gemaakt dat het verhogen van pensioenen niet vanzelfsprekend is. Naast het label moet het fonds een voorwaardelijkheidsverklaring hanteren. Daarin wordt het toeslagbeleid verder uitgelegd: de ambitie, hoe die wordt betaald en wat daarvan de laatste drie jaar is waar gemaakt.

Het was de bedoeling dat pensioenfondsen het toeslagenlabel vanaf 1 januari 2008 gingen gebruiken. Halverwege 2007 bleek echter al dat dit niet haalbaar zou zijn. Minister Donner van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft het label uiteindelijk eind augustus 2008 definitief vastgesteld. Pensioenfondsen starten nu in 2009 met gebruik van het label. In overleg tussen de pensioenkoepels en de toezichthouders is bepaald dat fondsen in dekkingstekort het toeslagenlabel nog niet hoeven te gebruiken in hun communicatie. Dat is in de huidige omstandigheden namelijk eerder verwarrend dan verhelderend. Fondsen met een dekkingsgraad onder 105% moeten wel een begrijpelijke consumentenversie van het herstelplan schrijven en publiceren. Het pensioenfonds zal een speciale nieuwsbrief uitbrengen met daarin een uitleg over het herstelplan aan de hand van voorgeschreven teksten van de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

"Self assessment"

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is een relatief nieuwe toezichthouder voor pensioenfondsen en concentreert zich in het toezicht op de communicatie bij pensioenfondsen. De AFM heeft eind 2007 een zogenaamde "self assessment" aan alle pensioenfondsen verstuurd. Hierin verzocht de AFM de fondsen informatie te geven over de wijze waarop communicatie aan deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden plaatsvindt. In mei 2008 koppelde de AFM de resultaten terug aan het pensioenfonds. De AFM was van mening dat het pensioenfonds WRI 71% scoorde. Dit is hoger dan gemiddeld. De benchmark bedraagt 65%. Op 8 december 2008 heeft de AFM een nieuwe self assessment aan de pensioenfondsen verstuurd. Het pensioenfonds heeft voor dit self assessment een score behaald van 79%. De benchmark van 2008 is op het moment van schrijven nog niet bekend.

Puntjes op de i van de Pensioenwet

De Pensioenwet van 2007 bevatte een aantal onvolkomenheden en soms waren situaties niet geregeld. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft dit gerepareerd met de Veegwet. Deze Veegwet bevat ook een aantal beleidswijzigingen. De Tweede Kamer heeft de Veegwet in 2007 behandeld en op 8 juli 2008 is de wet zonder wijzigingen door de Eerste Kamer aangenomen. Het bestuur heeft de wijzigingen uit de Veegwet verwerkt in de reglementen van het fonds.

Regels afkoop kleine pensioenen bekend

De Pensioenwet bepaalt dat pensioenfonds kleine pensioenen van gewezen deelnemers mogen afkopen. Kleine pensioenen zijn pensioenuitkeringen van minder dan € 406,44 op jaarbasis (bedrag 2008). Het pensioenfonds mag deze pensioenen afkopen twee jaar nadat de deelneming is geëindigd. De gewezen deelnemer kan daartegen geen bezwaar maken. Voor deelnemingen die zijn geëindigd vóór 1 januari 2007 (datum van invoering van de Pensioenwet) gelden andere wettelijke regels. Het pensioenfonds mag dan besluiten tot afkoop, maar de gewezen deelnemer kan hiertegen bezwaar maken. In de Veegwet staan nadere regels over de wijze van afkoop van kleine pensioenen. Zo staat nu vast dat het pensioenfonds de afkoopwaarde betaalt op de dag dat de aanspraken of rechten vervallen.

Discussie over wenselijkheid afkoop kleine pensioenen

Het bestuur van het pensioenfonds neemt zelf het besluit om kleine pensioenen al of niet af te kopen. Een aantal fondsen heeft aan het begin van 2008 besloten kleine slapende pensioenen af te kopen.

Eind 2008 is de besluitvorming bij pensioenfonds door een tweetal zaken in een ander licht komen te staan.

Allereerst zijn de vakbonden een discussie gestart over de wenselijkheid van afkoop van kleine pensioenen.

De FNV doelde daarbij met name op gevallen waarin een gewezen deelnemer meerdere kleine pensioenen heeft die net onder de afkoopgrens van € 406,44 vallen. Bij afkoop zou dit kunnen betekenen dat die persoon in totaal een redelijk pensioen heeft opgebouwd, maar door afkoop uiteindelijk weinig of geen pensioen overhoudt na zijn 65ste. Daarnaast is door de kredietcrisis bij een groot aantal fondsen een situatie van dekkingstekort ontstaan.

In zo'n situatie kan het voor een fonds ongunstig zijn om kleine pensioenen af te kopen. Ook om die reden kan een bestuur besluiten oude slapende pensioenen vooralsnog niet af te kopen. Het bestuur heeft in 2008 nog geen besluit genomen over het actief benaderen van gewezen deelnemers over het afkopen van kleine pensioenen.

Trend: vergrijzing en ontgroening

Aan het eind van 2008 is door de kredietcrisis angst ontstaan voor een economische recessie en een toenemende werkloosheid. Aan de andere kant lijkt de trend dat de komende jaren door vergrijzing en ontgroening juist een tekort aan arbeidsaanbod ontstaat. In de afgelopen zestig jaar is de beroepsbevolking - iedereen tussen de 20 en de 65 jaar – gegroeid. Aan deze groei komt een eind.

Al vanaf 2010 neemt de omvang van de beroepsbevolking af. In de periode tot 2040 leidt dit tot een daling van de beroepsbevolking met maar liefst één miljoen mensen. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft daarom in december 2007 de Commissie Arbeidsparticipatie ingesteld. Deze commissie moest onderzoeken welke maatregelen nodig zijn om de arbeidsparticipatie structureel te verhogen tot 80% in 2018. Op 16 juni 2008 is het rapport van de Commissie Arbeidsparticipatie verschenen. Een deel van de voorstellen in het rapport richt zich op oudere werknemers, pensioen en AOW. Een ander deel van het rapport richt zich op jongeren, parttimers en mensen die niet werken maar ook geen uitkering ontvangen. Voor pensioenfonds is vooral het eerste onderwerp van belang: pensioen en AOW.

Commissie gaat met voorstellen verder dan kabinet

De Commissie Arbeidsparticipatie stelde onder meer voor om de AOW-leeftijd geleidelijk te verhogen naar 67 jaar. Ook wilde de commissie de AOW vanaf 2011 verder fiscaliseren. Dit zou betekenen dat een groter deel van de AOW-uitkeringen wordt gefinancierd uit belastinggeld en uit de bijdrage die gepensioneerden gaan meebetalen aan de AOW. Het kabinet heeft deze adviezen vooralsnog niet overgenomen. Het wil zich namelijk in eerste instantie richten op maatregelen om de arbeidsparticipatie tot 65 jaar te verhogen. Het aantal mensen dat voor het 65ste jaar stopt met werken om met pensioen of vut te gaan moet afnemen. Ook wil het kabinet de werkloosheid onder ouderen aanpakken. Het kabinet heeft daarom besloten om doorwerkbonussen te geven aan mensen die doorwerken tussen hun 62ste en 67ste. Ook geeft het kabinet premiekorting aan werkgevers die werkloze 50-plussers in dienst nemen. Deze maatregelen gelden vanaf 2009.

Commissie De Vries

De Commissie De Vries heeft in oktober 2008 een rapport aangeboden aan het kabinet, dat eind december tot een eerste Kabinetsstandpunt heeft geleid. De commissie De Vries staat een fundamentele herbezinning van de WSW voor en adviseert het kabinet om werkgevers werk te laten bieden aan een brede groep mensen en hen te laten betalen op grond van hun loonwaarde. Hierdoor wordt de mogelijkheid gecreëerd dat een reguliere werkgever de betreffende werknemer betaalt voor de daadwerkelijke productiviteit. Het uitgangspunt is zoveel mogelijk mensen te laten participeren op de reguliere arbeidsmarkt. De oplossing zoals voorgesteld door de commissie behelst echter een fundamentele wijziging van het huidige stelsel, die vergaande implicaties kan hebben. De gevolgen van dit standpunt zijn voor de sector WSW dus groot te noemen. Het bestuur beraadt zich in 2009 over dit rapport in relatie tot de toekomst van het pensioenfonds. In het voorjaar van 2009 heeft het bestuur van het pensioenfonds WRI een brief gestuurd aan de staatssecretaris van het ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de gevolgen die de fundamentele herbezinning kan hebben op het pensioenfonds.

Kabinet wil uitstel AOW mogelijk maken

Het kabinet stelde wel voor om het mensen mogelijk te maken de AOW vrijwillig uit te stellen. Op 18 november 2008 is hierover een wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer. Volgens dit voorstel kunnen mensen hun AOW vanaf 2010 maximaal vijf jaar later laten ingaan. Het kabinet verwacht dat 5% van de nieuwe AOW-gerechtigden kiest voor uitstel. Als de AOW-uitkering later ingaat, wordt de uitkering ook hoger. Het kabinet wil hiermee een flexibeler systeem van pensionering introduceren. Daarnaast hoopt het kabinet op een cultuuromslag, waarbij mensen 65 jaar niet meer als definitief eindpunt zien van hun werkzame leven. Tot slot hoopt minister Donner het mensen door de maatregel gemakkelijker te maken om door te werken na hun 65ste als ze dat zelf willen.

Gelijk met dit voorstel heeft het kabinet het voornemen de AOW-leeftijd te verhogen tot 67 jaar. Achtergrond hiervan is voor het kabinet de bijdrage die deze maatregel heeft op de houdbaarheid van de overheidsfinanciën en van de aanvullende pensioenen, de verhoging van de arbeidsparticipatie en de verlaging van de collectieve uitgaven. Desondanks wil het kabinet de SER in de gelegenheid stellen om voor 1 oktober 2009 in een advies een alternatief aan te reiken. Bij de definitieve besluitvorming door het kabinet zal dit SER-advies een zwaarwegende rol spelen.

Pensioenregister

In de Pensioenwet is bepaald dat er een landelijk pensioenregister komt. Op 7 mei 2008 is de Stichting Pensioenregister opgericht, een samenwerkingsverband van de pensioenkoepels, verzekeraars en Sociale Verzekeringsbank. De stichting gaat de ontwikkeling van het Pensioenregister begeleiden. De kosten worden gedragen door de pensioensector zelf. Het is de bedoeling dat het register per 1 januari 2011 van start gaat. Het register gaat alle Nederlandse pensioenregelingen via internet toegankelijk maken. Iedereen tussen de 15 en 65 jaar met een burgerservicenummer en een DigiD kan straks inloggen en een overzicht opvragen van zijn eigen pensioenregelingen en AOW-rechten. Zo kan iedere Nederlander straks duidelijk zien hoe hoog zijn totale oudedagsvoorziening is, bij welk fonds het pensioen is opgebouwd en waar hij terecht kan voor meer informatie.

FVP-bijdrageregeling: geen nieuwe instroom met ingang van 1 januari 2011

De Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP) helpt werklozen van 40 jaar en ouder pensioen op te bouwen. FVP heeft in december 2008 bekendgemaakt dat de FVP-regeling een jaar langer zal blijven bestaan. De regeling loopt nu door tot 1 januari 2011. Werknemers die vóór 2011 in de WW (Werkloosheidswet) terechtkomen, kunnen nog een FVP-bijdrage aanvragen. Werknemers die daarna WW-gerechtigd worden niet meer.

3.5 Risicoparagraaf

De in de balans opgenomen financiële instrumenten betreffen beleggingen, vorderingen en schulden. Financiële instrumenten zijn opgenomen tegen actuele waarden, voor zover niet anders is aangegeven. De belangrijkste risico's zijn:

3.5.1 Beleggingsrisico's

In het beleggingsplan worden specifieke afspraken gemaakt ten aanzien van het renterisico, het valutarisico en het inflatierisico. Specifieke sturing op marktrisico's vindt plaats met behulp van onder andere standaarddeviatie en tracking error-methodiek.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van de beleggingen verandert door veranderingen in valutakoersen. Valutarisico's worden afgedekt met valutaderivaten, voornamelijk valutatermijncontracten en valutaswaps. Het fonds heeft het valutarisico voor zover mogelijk afgedekt. Het fonds heeft de intentie het valutarisico van niet-euro beleggingen structureel voor 100% af te dekken.

Renterisico

Het renterisico heeft betrekking op activa als obligaties en leningen op schuldbekentenis, maar het begrip kan ook toegepast worden op (nominale) verplichtingen. Indien de waardering van verplichtingen op marktbasis (FTK) plaatsvindt, dan zal het renterisico voor de totale financiële positie van het fonds veel explicieter zichtbaar worden en een dominante rol spelen. Het bestuur evalueert ieder kwartaal haar rentevisie. Per einde van het verslagjaar was het renterisico voor circa 100% van de verplichtingen afgedekt door de vastrentende waarden portefeuille in combinatie met de LDI-pools van F&C.

Kredietrisico

Het fonds neemt bewust kredietrisico's in de vastrentende beleggingen. Het is voor de actieve beheerders toegestaan om een deel van de portefeuille te beleggen in 'investment grade' credits, High Yield beleggingen en schuldbekentenissen in opkomende markten. Voor al deze beleggingen zijn beperkingen vastgesteld. Zo wordt tegenpartijrisico verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten en op marktconforme wijze beheerst. Het bestuur houdt toezicht op deze risico's door de vermogensbeheerder periodiek te laten specificeren welk deel van de beleggingen een verhoogd risico met zich meebrengt.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, commodities, private equity en vastgoed) verandert door veranderingen in de marktwaardering van deze waarden. Het structurele marktrisico wordt o.a. in kaart gebracht binnen een ALM-studie. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. Echter, de feitelijke middelenverdeling mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van deze strategische middelenverdeling. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt o.a. gebruik gemaakt van actieve wegingen van de diverse beleggings-categorieën waarbij tevens incidenteel gebruik gemaakt kan worden van derivaten. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces via onder andere het jaarlijkse beleggingsplan en het daarin aangegeven beleggingsmandaat.

Inflatierisico

Het inflatierisico wordt niet direct afgedekt.

3.5.2 Actuariële risico's

Beleidsinstrumenten

Er is een aantal beleidsinstrumenten waarmee de financiële positie kan worden bijgestuurd. Deze beleidsinstrumenten zijn het toeslagenbeleid, het premiebeleid, het beleggingsbeleid, het liability-managementbeleid en tot slot de pensioenregeling. Met ALM (Asset Liability Management) wordt samenhang aangebracht tussen deze beleidsinstrumenten.

Strategisch risico/solvabiliteitsrisico

Het risico dat de ontwikkeling van het vermogen (in de vorm van beleggingen en premies) niet optimaal aansluit op de ontwikkeling van de verplichtingen, waardoor de beoogde pensioenkwaliteit en de beoogde financieringsdoelstelling niet kunnen worden gehaald. Het bestuur van het fonds besluit jaarlijks, op basis van berekeningen van de adviserende actuaris, of het premie- en toeslagbeleid aangepast moet worden.

Verzekeringstechnisch risico

Naast de financiële risico's staat het fonds bloot aan verzekeringstechnische risico's, waarvan het langlevensrisico het belangrijkste is. Bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen worden prudente veronderstellingen gehanteerd waaronder leeftijdscorrectiefactoren alsmede toekomstige verbetering van de levensverwachting. Deze veronderstellingen worden periodiek bijgesteld. Andere verzekeringstechnische risico's zijn kortlevensrisico en looninflatie. Het bestuur heeft afgesproken om per 2007 de overlevingstafel GBM/V 2000-2005 inclusief een 3,5% opslag voor verwachte sterfteontwikkeling te hanteren. De overlevingstafel en de opslag voor verwachte sterfteontwikkeling zijn in 2008 niet gewijzigd.

3.5.3 Operationele risico's

Algemeen

Het betreft hier risico's welke inherent zijn aan het (dis)functioneren van mens en machine in de primaire operationele processen van het fonds. Deze risico's worden afgedekt door een hoeveelheid van elkaar aanvullende maatregelen zoals bijvoorbeeld back-up & recovery procedures, logische & fysieke toegangsbeveiliging, testprocedures, etc. Het bestuur controleert dit door de uitvoeringsorganisatie te laten rapporteren over de uitgevoerde processen. Hierbij vindt het bestuur het belangrijk dat er een heldere toelichting wordt gegeven bij afwijkingen ten opzicht van de begroting of de gemaakte afspraken. De uitvoeringsorganisatie heeft een SAS-70 type II verklaring, welke dient als borging voor een zorgvuldige procesuitvoering.

Liquiditeitsrisico

Aangezien de som van premies, directe beleggingsopbrengsten en aflossingen van beleggingen in vastrentende waarden de som van uitkeringen en kosten verre te boven gaat, is de kans op een liquiditeitstekort beperkt, temeer daar altijd de mogelijkheid bestaat beursgenoteerde beleggingen per ommekeer te verkopen.

Compliance risico

Het risico van het niet voldoen aan fungerende wet- en regelgeving dan wel het niet tijdig onderkennen van veranderingen in de wet- en regelgeving. Hiertoe zijn gedragscodes opgesteld welke extern zijn getoetst.

Risico's voor de aangesloten werkgevers

De aangesloten werkgevers betalen een jaarlijkse doorsneepremie, gebaseerd op de kostendekkende premie. Deze premie kan fluctueren, al streeft het fonds naar premiestabiliteit. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen dat premieverhogingen een beperkt effect hebben op de financiële positie van het fonds. Er is door het fonds gekozen voor een 3 jaarlijkse doorsneepremie om te voorkomen dat voor de deelnemers en werkgevers jaarlijks grote premieschommelingen ontstaan.

Risico's voor de deelnemers

Actuariële en beleggingsrisico's worden collectief gedeeld. Naast de premies zijn de beleggingsopbrengsten een belangrijke financieringsbron voor de opbouw van nieuwe pensioenaanspraken. Gedeeltelijke toeslagverlening, of het geheel achterwege laten van toeslagverlening, biedt soulaas als de financiële positie van het fonds daartoe aanleiding geeft. Het effect van het geheel of gedeeltelijk achterwege laten van de toeslag is groter dan met premieverhogingen kan worden bereikt. Premieverhogingen raken de actieve deelnemers en de werkgevers. Het niet of slechts gedeeltelijk indexeren raakt de slapers en uitkeringsgerechtigden, maar heeft effect op de uiteindelijke hoogte van het pensioen. Een ander mogelijk risico voor de deelnemers is dat er scenario's ontstaan waarin het korten van pensioen onvermijdelijk wordt.

3.6 Vooruitzichten

3.6.1 Beleid

In het komend verslagjaar zal het bestuur zich verder gaan richten op professionalisering en het nog beter 'in control' zijn van het bestuur. Momenteel bekijkt het bestuur naar de mogelijkheid om een bestuursbureau in te richten ter ondersteuning van het bestuur en de commissies.

Ook zal het bestuur zich gaan beraden over de toekomst van het fonds in relatie tot de aanbevelingen van de 'Commissie De Vries'. Dit zal in 2009 een belangrijk punt op de agenda van de bestuursvergaderingen zijn. In de voorstellen van deze commissie worden mensen met een beperking die niet in staat zijn het minimumloon te verdienen, in staat gesteld te participeren in de samenleving. Daarbij moet vooral worden gekeken naar wat mensen kunnen en wat hun mogelijkheden zijn. Dit zou kunnen betekenen dat deelnemers niet meer onder de verplichte deelname aan het fonds vallen. Wat de gevolgen hiervan voor het fonds kunnen zijn zal het bestuur in 2009 gaan onderzoeken.

3.6.2 Financiële toekomst

Door de wereldwijde kredietcrisis ging het in 2008 een stuk minder met de beleggingen, waardoor de dekkingsgraad van het pensioenfonds daalde. Het bestuur van het fonds blijft een prudent beleggingsbeleid voeren om de resultaten te optimaliseren.

3.6.3 Contracten met adviseurs

De contracten voor de pensioenadministratie en het vermogensbeheer met Syntrus Achmea Pensioenbeheer, Syntrus Achmea Vastgoed en F&C Netherlands, die tot 31 december 2008 geldig waren, zijn allen verlengd door het bestuur. De contracten zijn op een aantal onderdelen aangepast en zijn na intensieve onderhandelingen tot stand gebracht. Met vermogensbeheerder F&C zijn kritische succesfactoren overeengekomen. Het doel van deze succesfactoren is te komen tot een betere monitoring van de resultaten van de vermogensbeheerders en sneller te komen tot het aanpassen van de afspraken op het gebied van het beleggingsbeleid.

Met de administrateur Syntrus Achmea is het contract op onderdelen aangepast waarbij meer diensten tegen een lagere prijs zijn afgenomen. Verder is er in het onderhandelingsproces met de uitvoerder overeengekomen dat de uitvoerder een bedrag van € 2,6 miljoen tegen finale kwijting aan het fonds betaald in verband met onjuiste uitvoering van artikel 11 van het pensioenreglement.

Ook heeft het bestuur in 2008 gebruik gemaakt van de diensten van Sprenkels & Verschuren, voor onder andere de toetsing van de vermogensbeheerders, de ALM-studie en de continuïteitsanalyse.

In 2008 is voorts besloten dat de heer M. Euverman, van Sprenkels en Verschuren als externe adviseur is toegetreden tot de beleggingscommissie.

3.7 Omvang van het fonds

Aangesloten werkgevers

Het aantal aangesloten werkgevers was in het verslagjaar voor de WIW 178 en voor de SW 105.

Deelnemers/Spaarrekeninghouders

Eind 2008 bedroeg het aantal actieve deelnemers in de WIW 5.044 en in de SW 100.633.

Het aantal spaarrekeninghouders neemt jaarlijks af, aangezien de spaarregeling na 1 januari 1990 inactief is geworden. Van degenen die een spaartegoed hadden opgebouwd, hebben zo'n 33.000 deelnemers destijds besloten hun tegoed om te zetten in extra pensioenaanspraken, door middel van een inkoopregeling bij het pensioenfonds Sociale Werkvoorziening. Van de overige rekeninghouders valt ieder jaar een aantal af. Dit kan zijn omdat het spaartegoed is aangewend of omdat er sprake is van overlijden of overdracht.

In het verslagjaar waren er nog 40.771 rekeninghouders met een spaartegoed bij het fonds. In 2007 waren dat er nog 43.069.

Spaartegoeden AOV

Eind 2008 bedroeg de hoogte van het totaalbedrag aan spaartegoeden € 229,4 miljoen. Eind 2007 bedroeg de hoogte van het totaal € 334,3 miljoen.

Uitkeringen spaartegoeden AOV

In het verslagjaar werd een bedrag van € 21,5 miljoen aan spaartegoeden aan de rekeninghouders uitgekeerd. Vorig jaar was dat ook € 21,5 miljoen.

Premie-inkomsten SW/WIW

De premie die in het verslagjaar is verantwoord, bedroeg voor de SW en WIW samen € 300,6 miljoen.

Gewezen deelnemers

Het aantal gewezen deelnemers (inactieven) bedroeg in het verslagjaar in de WIW 35.993 en in de SW 34.135. Gewezen deelnemers hebben de WSW- of WIW- sector verlaten vóórdat hun pensioenrechten tot uitkering zijn gekomen. Zij of hun nabestaanden kunnen te zijner tijd een pensioen van het Pensioenfonds Werk en (re) Integratie tegemoet zien.

Pensioengerechtigden

Het aantal pensioengerechtigden bedroeg in het verslagjaar in de WIW 1.525 en in de SW 32.428. Hierna is het aantal per pensioensoort aangegeven.

Ouderdomspensioen WIW	1.525
Ouderdomspensioen SW	23.385
Weduwen-, weduwnaarspensioen en partnerpensioen SW	6.137
Wezenpensioen SW	388
Invalideitpensioen SW	2.518
Totaal	33.953

Pensioenuitkeringen

Over 2008 is aan pensioen een bedrag van € 117,7 miljoen uitgekeerd.

Waardeoverdracht

Wanneer een deelnemer zijn verplichte deelneming beëindigt doordat hij gaat werken in een andere bedrijfstak en hij zijn deelneming niet vrijwillig voortzet, kan de deelnemer verzoeken zijn opgebouwde aanspraken over te dragen. Deze aanspraken worden rechtstreeks overgemaakt naar de nieuwe pensioenverzekeraar, die daartegenover dan weer nieuwe pensioenaanspraken verzekerd. Uiteraard is de omgekeerde situatie - waardeoverdrachten van een andere pensioenverzekeraar naar het pensioenfonds - ook mogelijk.

In het verslagjaar namen 350 SW-deelnemers de waarde van elders opgebouwde aanspraken mee naar het fonds. Vorig jaar waren dat er 299. De overdrachtswaarde van de inkomende waardeoverdrachten bedroeg in het verslagjaar € 1,7 miljoen. Voor de WIW waren er in het verslagjaar 4 deelnemers die hun elders opgebouwde aanspraken meenamen naar het fonds. De overdrachtswaarde van deze deelnemers bedroeg € 16.000.

In 2008 namen 127 SW-deelnemers, 99 WIW-deelnemers en 26 AOV-rekeninghouders bij het verlaten van het fonds de waarde van hun bij het fonds opgebouwde pensioen mee naar hun nieuwe pensioenuitvoerder. De overdrachtswaarde van de uitgaande waardeoverdrachten bedroeg in het verslagjaar voor de SW 1,8 miljoen, voor de WIW € 134.000 en voor de AOV € 158.000.

Afkoopsommen en premierestitutie

Aan afkoopsommen voor kleine pensioenen en premierestitutie – dit zijn dus alle eenmalige uitkeringen – werd € 1,2 miljoen betaald. In 2007 was dat € 1,1 miljoen. Het gaat hierbij om het afkopen van kleine pensioenaanspraken waar deelnemers zelf bij het pensioenfonds om hebben verzocht (reguliere afkoop).

3.8 Beleggingen

Marktontwikkelingen

Terugblik op 2008

Het jaar 2008 stond in het teken van de kredietcrisis. De eerste signalen dateerden van medio 2007, maar met name gedurende de tweede helft van 2008 werd de volle omvang van de financiële crisis duidelijk zichtbaar en merkbaar. Kern van het probleem vormde de combinatie van jarenlang veel te ruimhartig verstrekte hypotheeklen in de VS en de wereldwijde verspreiding van hieraan gerelateerde beleggingsproducten. De aanhoudende daling van de huizenprijzen en een toenemend aantal wanbetalers van top hypotheeklen ('sub prime' segment), leidden ertoe dat banken steeds meer moesten afschrijven op beleggingsproducten met Amerikaanse hypotheeklen als onderpand.

Onzekerheid over de hoogte van de schadeposten en over de mate van betrokkenheid van de verschillende banken, zorgde voor toenemend wantrouwen tussen banken onderling maar zeker ook tussen banken en spaarders. Katalysator in dit proces was het faillissement van de gerenommeerde Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers medio september. Dit kwam als een grote schok, omdat tot dat moment de gedachte overheerste dat de monetaire autoriteiten een dergelijk grote financiële instelling in geval van nood altijd overeind zouden houden ("too big to fail").

Vanaf dat moment trad een escalatie van de kredietcrisis op en brak ook een vertrouwens- en liquiditeitscrisis uit. Geforceerde verkopen van schuldbalans door institutionele beleggers en hedge funds, in combinatie met weinig tot geen liquiditeit, zorgden voor zeer scherpe koersdalingen van de meeste beleggingscategorieën. Aandelenbeurzen verloren gedurende 2008 gemiddeld meer dan 40% van hun waarde, en het hetzelfde gold voor indirect vastgoed en de grondstoffenmarkt. Ook de markt voor bedrijfsobligaties ging hard onderuit. Staatsobligaties fungeerden als vluchthaven en rendeerden in het eurogebied gemiddeld ruim 9% in 2008. In lijn hiermee toonde de kapitaalmarktrente (10-jaars staatsrente) in het eurogebied een sterke daling tot een niveau dichtbij 3,5%. Valuta's waarin veel was geleend, zoals de dollar en de yen, zaten vanwege de schuldafwikkeling in de lift, maar dit stond feitelijk los van fundamentele factoren.

Opvallend was dat Europa (en niet de VS) voorop liep met de bestrijding van de financiële crisis. Het Europese recept van staatsgaranties voor spaartegoeden en voor leningen tussen banken onderling, grote kapitaalinjecties in hulpbehoevende banken en het in het uiterste geval voorlopig nationaliseren van banken (zoals Fortis), wist het vertrouwen op de markten uiteindelijk enigszins te herstellen. Daarnaast haasten de centrale banken zich om de rente in rap tempo te verlagen. De Amerikaanse Federal Reserve ging hiermee het verst door de geldmarktrente dichtbij 0% te brengen, terwijl de Europese Centrale Bank haar officiële rentetarief in 2008 van 4,25% tot 2,5% verlaagde.

Het bleek niettemin onvermijdelijk, dat door toedoen van de kredietcrisis de Europese economie eind van het jaar reeds in recessie verkeerde. Het vertrouwen van zowel producenten als consumenten in het eurogebied daalde naar historisch lage niveaus. In het oog sprong tevens de ontwikkeling van de olieprijs, die in een paar maanden tijd daalde van dichtbij de \$150 per vat tot een niveau van ruim onder de \$50. Bij gevolg verdween het inflatiegevaar als sneeuw voor de zon. De inflatie in het eurogebied toonde het afgelopen jaar een duidelijk dalende trend richting 0 à 1%.

De hypotheeklenfondsen hebben optimaal kunnen profiteren van de ontwikkelingen op de financiële markten als gevolg van de kredietcrisis. Voor beide fondsen geldt dat er tegen zeer hoge marges is verstrekt wat een positief effect heeft gehad op de uiteindelijke performance. Daarnaast is voor particuliere hypotheeklen de introductie van de basishypotheek en het nieuwe beleid van het structureel afdekken van het pijplijnrisico zeer succesvol gebleken. De verdieping van de kredietcrisis en de daarbij versnellende verslechtering van de reële economie vanaf het derde kwartaal hebben ertoe geleid dat de risico-opslag van het waarderingmodel voor hypotheeklen is verhoogd. Doordat de gemiddelde looptijd van een particuliere hypotheek langer is dan van een zakelijke hypotheek heeft dit geleid tot een grotere afwaardering voor particuliere hypotheeklen.

Gedurende het jaar is de vraag naar beleggingsvastgoed teruggelopen, als gevolg waarvan ook de waarde van vastgoed is gedaald. Waar de waardedaling eerst nog werd gecompenseerd door de gestegen huurverwachtingen, veranderde dat abrupt gedurende het derde kwartaal. In het vierde kwartaal lieten alle sectoren afwaarderingen zien waarbij de kwaliteit van de locatie het object en het huurcontract van invloed is op de mate van afwaardering.

Beleggingen in het verslagjaar

Gedurende 2008 hebben contractsonderhandelingen plaatsgevonden tussen het fonds en haar vermogensbeheerders (F&C Netherlands BV en Syntrus Achmea Vastgoedbeheer). Dit heeft geresulteerd in een nieuw contract. Het fonds heeft zich hierbij laten bijstaan door een externe deskundige (Sprenkels & Verschuren). Een belangrijk aspect binnen deze gesprekken was het verder versterken van de governance structuur van het pensioenfonds. De partnership gedachte met de vermogensbeheerder is concreter vormgegeven door een 18-tal Kritische Succes Factoren af te spreken. Deze factoren hebben onder andere betrekking op performance, rapportage en advisering. Al deze factoren zijn concreet gedefinieerd en worden met ingang van 2009 gevolgd en besproken. Het doel van de kritische succesfactoren is te komen tot een betere monitoring van de resultaten van de vermogensbeheerders en sneller te komen tot het aanpassen van de afspraken op het gebied van het beleggingsbeleid.

In de samenstelling van de portefeuille wordt net als in voorgaande jaren een onderscheid gemaakt tussen het liquide en het minder liquide deel van de portefeuille. Onderstaande tabel toont de samenstelling van de portefeuille per ultimo 2007 en 2008.

Categorie	Weging 31-12-2008	Weging 31-12-2007
<i>Liquide portefeuille</i>	44,6%	62,0%
<i>Illiquide portefeuille</i>	55,4%	38,0%
<i>Totaal portefeuille</i>	100%	100%
<i>Liquide portefeuille</i>		
Aandelen	39,7%	46,1%
Converteerbare Obligaties	6,7%	5,5%
Indirect onroerend goed	4,8%	6,1%
Grondstoffen	2,7%	2,8%
Alternatieve investeringen	5,0%	4,3%
GTAA	6,4%	5,6%
Totaal zakelijke waarden	65,3%	70,4%
Obligaties (incl. Credits)	31,9%	29,6%
Leningen op schuldbekentenis	0,0%	0,0%
Cash	2,8%	0,0%
Totaal vastrentende waarden	34,7%	29,6%
Totaal liquide portefeuille	100%	100%
<i>Illiquide portefeuille</i>		
Hypotheke	10,8%	13,9%
Direct onroerend goed	18,1%	26,0%
Durfkapitaal (Private Equity)	2,3%	4,4%
LDI	69,0%	55,7%
Totaal illiquide portefeuille	100%	100%

Rendement van de beleggingsportefeuille

Het jaar 2008 bleek een bijzonder extreem, volatiel en moeilijk jaar te zijn voor beleggers. Bijna alle beleggingscategorieën van de portefeuille hebben een negatief rendement laten zien. Het extreme jaar heeft natuurlijk ook een negatieve invloed gehad op de waarde van de portefeuille.

Het bestuur heeft strategisch besloten om circa 100% van rente- en valuta risico af te dekken gedurende 2008. Het rendement van de portefeuille wordt afgezet tegen een meetlat (de zogenaamde benchmark) om de resultaten te kunnen beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille bedroeg in 2008 -6,7%. De benchmark (meetlat van de afspraak) bedroeg -1,9%. In 2007 bedroeg de performance -1,3% en de benchmark -0,8%.

Zoals hierboven aangegeven was het absoluut rendement negatief en ook in vergelijking met het benchmark rendement negatief. Dit is vooral toe te schrijven aan een aantal beleggingscategorieën namelijk Europese aandelen, Global Credits en Fund of Hedge Funds. De beleggingscategorieën worden meer uitgebreid toegelicht in de evaluatie van de liquide portefeuille, vanwege het feit dat zij de grootste impact hebben gehad op het veroorzaakte negatieve relatieve rendement in 2008.

In de tabel hieronder worden de absolute rendementen per categorie en van de totale portefeuille van 2008 en 2007 weergegeven.

Rendementen %	Portfolio Return	2008 Benchmark return	Relatieve Performance	2007 Portfolio Return
Liquide portefeuille				
Aandelen	-45,4	-41,9	-6,0	9,4
Converteerbare Obligaties	-22,4	-29,8	10,5	7,1
Indirect onroerend goed	-43,0	-45,0	3,7	-20,9
Grondstoffen	-51,3	-48,5	-5,4	24,0
Alternatieve investeringen	-36,9	4,8	-39,8	5,0
GTAA	-14,4	4,8	-18,4	-4,8
Obligaties (incl. Credits)	-17,6	-9,5	-9,0	-0,3
Leningen op schuldbekentenis	12,5	0,0	12,5	4,3
Totaal Liquide Portefeuille	-34,6	-27,7	-9,6	4,0
ILLIQUIDE PORTEFEUILLE				
Hypotheke	15,1	9,1	5,4	3,0
Direct onroerend goed	-2,0	-2,0	0,0	7,1
Durfskapitaal (Private Equity)	-16,4	-16,4	0,0	0,0
Totaal portefeuille	-27,1	-22,0	-6,5	4,3
LDI	70,8	70,9	0,0	-22,3
Totaal volledige portefeuille	-6,7	-1,9	-4,8	-1,3

Evaluatie illiquide portefeuille

Zoals hierboven al aangegeven was 2008 een extreem jaar. De rente is behoorlijk gedaald over de gehele rentecurve. De rentedaling had behoorlijke effecten op de waarde van de verplichtingen maar daarnaast ook op de waarde van de beleggingen. Verderop zal dieper op 3 categorieën van de illiquide portefeuille ingegaan worden.

LDI (Liability Driven Investments, vanuit de verplichtingen gedreven beleggingen)

De invoering van het FTK (Financieel Toetsings Kader), per 1 januari 2007, betekent dat de waarde van de aanspraken van de deelnemers (verplichtingen) in verhouding tot de beleggingen (de dekkingsgraad) anders wordt berekend, namelijk op basis van marktrentes (de huidige rente) in plaats van een vaste rekenrente (4%).

De verplichtingen kunnen tot heel ver in de toekomst lopen. Een voorbeeld is een jonge deelnemer die voor het eerst aan pensioenopbouw begint. De invloed van de rente op de verplichtingen is vanwege die lange looptijd meestal groter dan de invloed op de beleggingen. Dat verschil is de zogenaamde duratie- of rente-mismatch. Om deze mismatch te beperken wordt de duratie van de beleggingen verhoogd in de richting van de duratie van de verplichtingen om beter aan te sluiten. Het bestuur heeft besloten om een 'duratiematching' (aansluiting) na te streven van (circa) 100% van de verplichtingen.

Door de rentedaling van 2008 heeft de LDI portefeuille voldaan aan de verwachtingen en heeft een positief rendement laten zien van 71%.

Performance Vastgoed en Hypotheken

Voor de Nederlandse vastgoedportefeuille werd de negatieve waardeverandering in 2008 nog gecompenseerd door de huuropbrengsten waardoor het rendement op de totale Nederlandse vastgoedportefeuille nog ruim positief uitkwam. De internationale portefeuille heeft eveneens een negatief rendement behaald als gevolg van de waardedaling van de vastgoedportefeuille. Desondanks is de totale performance op vastgoed in 2008 nog positief.

Ondanks de afwaardering is de performance van hypotheken zowel absoluut als relatief zeer goed. De betalingsachterstanden, een indicatie van het kredietrisico, zijn in 2008 gedaald. Tenslotte hebben ondanks de hogere risico-opslag de hypothekenfondsen in 2008 een hoger rendement behaald dan AAA-staatsleningen.

Evaluatie liquide portefeuille

Zoals hierboven aangegeven zal hieronder een nadere toelichting gegeven worden over de categorieën die de grootste impact hebben gehad op de veroorzaakte negatieve relatieve rendementen in 2008.

Vastrentende waarden – Global Credits:

De risico overweging binnen Credits naar de financiële sector (achtergesteld bankpapier binnen investmentgrade Credits van de financiële sector) bleek, na een positieve bijdrage in het tweede kwartaal, een zeer sterk negatief effect te hebben. Het faillissement van Lehman heeft een desastreuze impact gehad op het handelend vermogen van beheerders. Het gebrek aan liquiditeit had als effect dat het vrijwel onmogelijk werd om (her)allocaties in de portefeuilles van cliënten aan te brengen. Het pensioenfonds is op de hoogte van de situatie en de ingenomen posities. Op iedere bestuursvergadering is dit onderdeel van de discussie geweest en is er gezocht naar oplossingen.

Vooralsnog is besloten om niet over te gaan tot de verkoop van de Credits, vanwege de grote financiële gevolgen voor het fonds. Aangezien een overgroot deel van de credit portefeuille bestaat uit tripple A credits, is de verwachting dat in de komende tijd de rente en de aflossingen normaal zullen worden ontvangen. In 2009 is besloten een onderscheid aan te brengen in de credit portefeuille voor de slechte credits en de mogelijk verhandelbare credits op termijn.

Aandelen – Europa:

Het afgelopen jaar bleef het rendement op Europese aandelen duidelijk achter bij de doelstelling. De portefeuille werd sector neutraal aangehouden, echter de keuze van de individuele effecten pakte ongunstig uit vooral in de maanden september en oktober 2008. Het faillissement van Lehman had een doorslaggevende negatieve invloed op de sector 'Banken'. Binnen deze sector was er een voorkeur voor Duitse retail banken, welke zwaar geraakt werden door de liquiditeitscrisis. Ondanks de onderweging naar banken in het Verenigd Koninkrijk, bleek de selectie binnen deze sector een negatieve invloed te hebben. De aandelenportefeuilles waren onderworpen in de olie sector, maar binnen deze sector was er een voorkeur voor bedrijven die actief zijn in de exploratie, productie en aanverwante diensten. Deze posities leverden de grootste bijdrage aan het relatief negatieve rendement. Tevens werden posities geraakt van ondernemingen welke betrokken zijn bij de ontwikkeling van infrastructurele projecten. Onzekerheid met betrekking tot de financiering van deze projecten zorgde voor een forse koersdaling van de aandelen van deze bedrijven.

Het pensioenfonds heeft duidelijk aangegeven dat de performance ruim onder de maat is en zorgvuldig moet worden afgewogen in hoeverre het hier gaat om structurele elementen. In de huidige besprekingen tussen de vermogensbeheerder en het pensioenfonds worden verscheidene aanpassingen besproken welke de lange termijn performance moet keren en moet leiden tot bevredigende resultaten.

Fund of Hedge Funds:

De extreme marktsituatie van afgelopen jaar heeft behoorlijk invloed gehad op de Fund of Hedge funds managers. Veel beleggers hebben afscheid genomen van deze beleggingscategorie om het totale risico van de portefeuille te verlagen. Daarnaast steunt de huidige marktsituatie de strategieën van Fund of Hedge Funds managers niet. De Fund of Hedge Funds rendementen worden met een cash benchmark vergeleken waardoor het verschil van de portefeuille rendement en benchmark rendement in 2008 behoorlijk groot is.

Hieronder wordt een aantal (toekomstige) wijzigingen van de vermogensbeheerder beschreven:

- In 2008 is een begin gemaakt met het spreiden van de beleggingen over meerdere beheerders. Voor de categorieën Europese, Amerikaanse en Emerging Market aandelen wordt dan ook naast F&C gebruik gemaakt van andere beheerders. Hoewel deze beheerders ook te leiden hadden onder het moeilijke omstandigheden heeft de spreiding over meerdere managers wel waarde toegevoegd. Het gebruik van externe beheerders is expliciet toegestaan en in de Kritische Succes Factoren zijn hier dan ook duidelijke afspraken gemaakt.
- Amerikaanse aandelen
Het Amerikaanse aandelen beleggingsbeleid is van het fundamentele team naar het kwantitatieve gerichte team overgebracht. Deze ingreep heeft in januari 2008 plaatsgevonden en heeft ondanks de transitiekosten tot een positief relatief resultaat geleid in de periode tot en met Q4 2008.
- Emerging Markets aandelen
Ook het Emerging Markets aandelen team is enige tijd geleden opnieuw opgebouwd met een gestage verbetering van de relatieve performance tot gevolg die jammer genoeg ten gevolge van de uitzonderlijke marktomstandigheden teleurstellend is.
- Europese aandelen
Binnen Europese aandelen, dat een groot deel van het risicobudget van de totale portefeuille voor haar rekening neemt, zal een aanzienlijk deel worden omgezet naar een zogenaamde low tracking error portefeuille. Door enerzijds een belangrijk deel van de portefeuille naar een laagrisico mandaat te sturen en anderzijds de Europese aandelen portefeuille te spreiden over meerdere stijlen zal de afwijking ten opzichte van de benchmark van deze categorie worden verkleind.
- Funds of Hedge Funds
Het pensioenfonds heeft besloten om afscheid te nemen van dit product. De huidige marktsituatie steunt het product en strategieën niet. Hierbij moet rekening worden gehouden met de geringe liquiditeit waardoor gedwongen verkopen erg nadelig kunnen uitpakken. De verkoop zal plaatsvinden als functie van de marktsituatie specifiek de liquiditeit.
- GTAA
Het GTAA product is in 2007 geïntroduceerd. Doelstelling was om op een goedkopere en snellere manier te kunnen profiteren van asset allocatie beslissingen. Sinds de start van het GTAA fonds heeft het tactische Asset allocatie beleid geen waarde toegevoegd. De grootste oorzaak van het negatieve rendement is de onderpand portefeuille wat vooral veroorzaakt is door de kredietcrisis. Besloten is om het actieve Asset allocatie beleid stop te zetten in het GTAA fonds en de onderpand portefeuille af te bouwen. Dit laatste is met name afhankelijk van de ontwikkelingen met betrekking tot de liquiditeit.
- Global Credits
De Global Credits portefeuille welke te maken heeft met zeer beperkte liquiditeit wordt in tweeën gesplitst in 2009. Het overgrote deel van de portefeuille zal met minder risico worden beheerd (lagere tracking error en kleinere relatieve posities per uitgevende instantie). Een kleiner deel zal doorgaan als herstel portefeuille en bestaat uit sterk geraakte obligaties die op dit moment erg laag gewaardeerd staan en waar nauwelijks liquiditeit in is. De doelstelling is dat deze portefeuille op termijn wordt verkocht waardoor het overall risico van bedrijfsobligaties zal afnemen.

Conclusie

De afgelopen periode is tijdens diverse bestuursvergaderingen stilgestaan bij de huidige extreme marktomstandigheden met de vermogensbeheerder. De strategische adviezen van de vermogensbeheerder worden gezien als positief en het pensioenfonds heeft kenbaar gemaakt naar de vermogensbeheerder dat de relatieve rendementen als teleurstellend worden ervaren.

De vermogensbeheerder heeft zoals hierboven beschreven een aantal (toekomstige) aanpassingen binnen het beleggingsbeleid voorgesteld om de relatieve rendementen te verbeteren. Het pensioenfonds zal nauwgezet de prestaties van de vermogensbeheerder door middel van monitoring van de resultaten blijven volgen.

De Z-score over 2008

De z-score wordt ieder jaar berekend en laat het verschil zien tussen de behaalde opbrengst en de afgesproken opbrengst. Hoe hoger het positieve bedrag hoe beter de behaalde opbrengst was. Hoe lager het negatieve bedrag hoe slechter uiteraard.

Er wordt gerekend over het afgelopen jaar maar omdat het wel eens een "slecht" jaar kon zijn geweest ook over een periode van 5 jaren terug.

Er kan vrijstelling worden verzocht door een werkgever als over vijf kalenderjaren blijkt dat het feitelijk behaalde rendement van het fonds behoorlijk negatief afwijkt van het rendement van de meetlat. Een behoorlijke afwijking is -1,28 of meer (oude stijl).

De voorlopige z-score voor het jaar 2008 is -2,86 en de vijfjaarstoets is -1,57 (oude stijl).

Vooruitblik 2009

Van wat eerst een financiële crisis was met financiële instellingen als belangrijkste slachtoffer zijn we inmiddels terechtgekomen in een crisis in de reële economie. Er zijn echter redenen aan te wijzen waarom de ernst en de duur van de neergang uiteindelijk kunnen worden beperkt: een niet eerder vertoond arsenaal economische beleidsmaatregelen, waarvan sommige al zijn ingevoerd en andere nog in het vat zitten. Wel doen beleggers er verstandig aan van al die maatregelen niet direct een wonder te verwachten.

Harde voorspellingen over de duur van de recessie vallen niet te geven, maar er mag aangenomen worden dat de huidige neergang nog wel even aanhoudt. Als er vanuit wordt gegaan dat de recessie in Amerika twaalf maanden geleden is begonnen en dat het absolute dieptepunt nog moet worden bereikt, dan gaat dit langer duren dan de laatste twee in 1973 – 75 en 1981 – 82 (beide toevallig 16 maanden). De huidige recessie hoeft echter niet meteen ook dieper te worden: alleen door een wel zeer rampzalige economische instorting zou de werkloosheid wegzakken van de huidige 6,5% naar de dubbele cijfers van het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw.

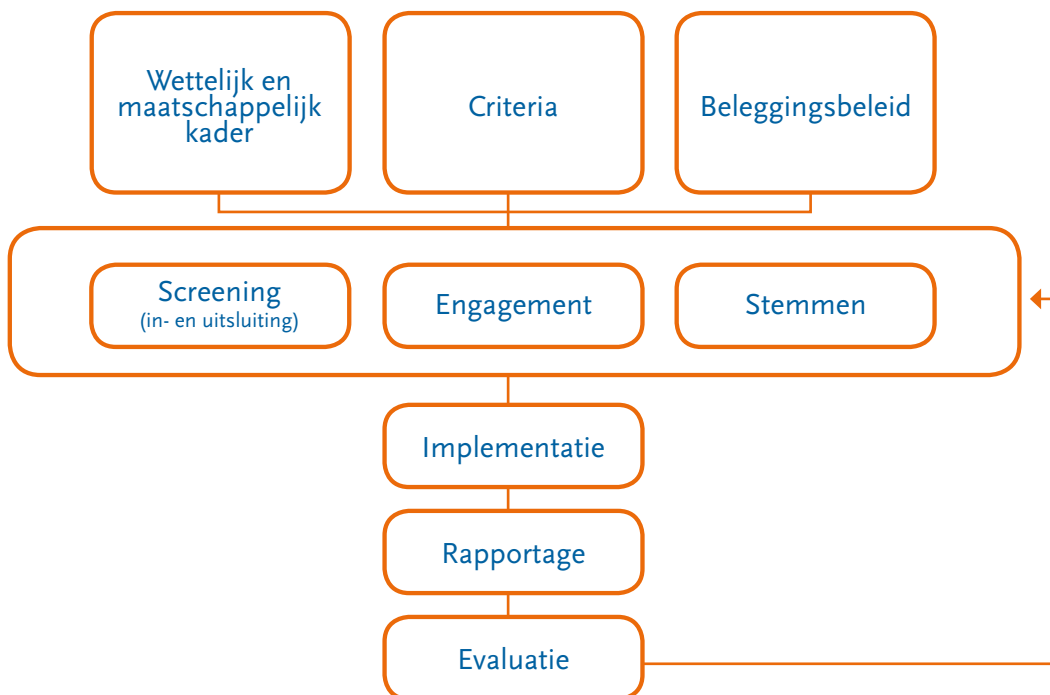
Verwacht wordt dat Amerika, die samen met opkomende spelers als China toch de belangrijkste motor achter de international vraag blijven, in de tweede helft van 2009 tekenen van verbetering laten zien. Door dalende prijzen, aanvulling van de lage voorraden en verdere fiscale stimuleringsmaatregelen kan dan herstel ontluiken. Hoop wordt geput uit de gezamenlijke inspanningen van de Amerikaanse Centrale bank, het ministerie van financiën en de Amerikaanse overheid. Dat zij minder conventionele instrumenten niet schuwen (schulden in klinkende munt omzetten bijvoorbeeld), betekent dat een rentestand van 0% nog niet het einde van het monetaire beleid inluidt.

Amerika is als eerste de recessie ingegaan en zal er dankzij voortvarende monetaire en fiscale aanpak van de autoriteiten waarschijnlijk ook weer als eerste uitkomen. Wel is echter gebruikelijk dat een binnenlandse economie nog jaren na een bankencrisis onder de tredmatige groei blijft hangen. En nu de crisis wereldwijd is geworden, zou de pijn nog wel eens langer kunnen duren.

Verantwoord beleggingsbeleid

Sinds 2004 heeft het PWRI Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (VB) in haar beleggingsbeleid geïntegreerd. Daarnaast wordt er rekening gehouden met wettelijke verplichtingen en maatschappelijke ontwikkelingen zoals onder andere zijn vastgelegd in de **Code Tabaksblat**. De Verenigde Naties (VN) hebben in 2006 de **Principles for Responsible Investment (VNPRI)** vastgelegd. Het PWRI heeft besloten zich aan te sluiten bij beide richtlijnen.

Het PWRI wil zich via haar vermogensbeheerder(s) als duurzaam belegger opstellen. Dit houdt in dat actief gebruik gemaakt wordt van het spreek- en stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen en dat een constructieve dialoog (engagement) wordt aangegaan met ondernemingen in de portefeuille. Daarnaast heeft het PWRI een aantal criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur (ESG-criteria) vastgesteld, waarmee binnen het beleggingsbeleid rekening dient te worden gehouden. Het PWRI hanteert daarnaast een beleggingsbeleid waarbij bedrijven die clusterbommen en landmijnen produceren worden uitgesloten.

Op jaarbasis (en indien nodig frequenter) bepaalt de vermogensbeheerder een prioriteitenlijst van ondernemingen waarmee een actieve dialoog wordt gevoerd en de onderwerpen die middels een actieve dialoog aan de orde worden gesteld. Deze lijst wordt samengesteld op basis van een combinatie van top down- (macro-economische risico's op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur) en bottom up factoren (input van het PWRI, mogelijkheid tot beïnvloeding en het belang in bepaalde ondernemingen).

Het Verantwoord Beleggingsbeleid van het PWRI is op de volgende aspecten gebaseerd:

1. Screening door middel van uitsluiting
2. Engagement
3. Stemmen via aandeelhoudersvergaderingen

Onderstaand treft u een korte toelichting aan op de drie onderdelen.

Screening door middel van uitsluiting

In 2007 heeft het PWRI besloten dat het niet wenst te beleggen in ondernemingen die zich bezighouden met de productie van landmijnen en clusterbommen. Een lijst met ondernemingen die worden uitgesloten is op verzoek verkrijgbaar.

Momenteel maakt het PWRI deel uit van een werkgroep van diverse pensioenfondsden om te bepalen of nog andere uitsluitingcriteria op de beleggingsportefeuille moeten worden toegepast, maar heeft vooralsnog besloten het uitsluitingbeleid niet uit te breiden met andere sectoren en producten. Bovendien heeft het PWRI besloten om voorlopig het screeningsbeleid niet uit te breiden met het opnemen van ondernemingen in de beleggingsportefeuille die zich positief onderscheiden op bepaalde thema's die voor het PWRI belangrijk zijn. Dit wordt ook wel screening door middel van insluiting genoemd.

Engagement (een actieve dialoog)

Om als actieve aandeelhouder op te treden heeft het PWRI haar vermogensbeheerder(s) opdracht tot engagement gegeven. Het PWRI wil ondernemingen waarin wordt belegd door een actieve dialoog via haar vermogensbeheerder(s) aansporen hun prestaties te bevorderen door betere werkwijzen op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur. Uiteraard vormen de Principles for Responsible Investment (PRI) alsook de Code Tabaksblad de basis voor deze actieve dialoog. Het PWRI controleert de resultaten van deze dialoog door middel van periodieke rapportage die het PWRI ontvangt van haar vermogensbeheerder(s). Op kwartaalbasis wordt in de reo®-kwartaalrapportage uitgebreid verslag gedaan over de ondernemingen waarmee de dialoog is aangegaan en de onderwerpen die besproken zijn. Ook wordt in deze rapportage een samenvatting gegeven van de resultaten die bereikt zijn.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Via de vermogensbeheerder(s) wordt wereldwijd op een transparante manier het stemrecht van het PWRI ten uitvoer gebracht. Hiermee voldoet het PWRI ook aan de richtlijnen van de Code Tabaksblad. Er zijn duidelijke corporate governancerichtlijnen geformuleerd die de basis vormen voor de uitoefening van het stemrecht. Deze richtlijnen bevatten wereldwijde standaarden, maar houden ook rekening met lokale gebruiken. Het doel is altijd hetzelfde: het behouden en verbeteren van de aandeelhouderswaarde door transparante verslaglegging en verantwoording door het bestuur en management. Indien niet conform de aanbevelingen van het bestuur wordt gestemd, gaat er een brief naar de betreffende onderneming met een uitleg waarom tegen wordt gestemd. Het PWRI controleert het stemgedrag door middel van periodieke rapportage die het PWRI ontvangt van haar vermogensbeheerder(s). Op kwartaalbasis wordt in de reo®-kwartaalrapportage een samenvatting gegeven over de wijze waarop gestemd is.

Jaarrekening 2008

Balans per 31 december 2008

(in eenheden van duizend euro)

		31 december 2008	31 december 2007
Activa			
Beleggingen	(1)		
<i>Beleggingen voor risico pensioenfonds</i>			
Zakelijke waarden		1.239.847	1.797.728
Vastrentende waarden		2.069.395	1.610.082
Derivaten		1.301	-
Overige beleggingen		140.623	186.748
		<u>3.451.166</u>	<u>3.594.558</u>
Vorderingen en overlopende activa	(2)		
Premies		3.411	3.649
Overige vorderingen		3.407	1.343
		<u>6.818</u>	<u>4.992</u>
Liquide middelen	(3)	15.960	14.503
		<u>3.473.944</u>	<u>3.614.053</u>

		31 december 2008	31 december 2007
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)		
Algemene reserve		-	176.490
Cumulatief verliessaldo		(723.496)	-
Weerstandsreserve		387.623	382.267
Premie egalisatiereserve		31.963	11.763
		<u>(303.910)</u>	<u>570.520</u>
Technische voorzieningen	(5)		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		3.486.006	2.618.272
Overige technische voorzieningen		33.321	45.953
		<u>3.519.327</u>	<u>2.664.225</u>
Andere voorzieningen			
Andere voorzieningen		215	189
Langlopende schulden	(7)	229.415	344.890
Kortlopende schulden	(8)	28.897	34.229
		<u>3.473.944</u>	<u>3.614.053</u>

Staat van baten en lasten over 2008

(in eenheden van duizend euro)

	2008	2007
Baten		
Premiebijdragen risico pensioenfonds (9)	300.553	302.445
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (10)	(289.135)	(51.794)
Overige baten (11)	96.580	14.175
	<u>107.998</u>	<u>264.826</u>
Lasten		
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen (12)		
Pensioenopbouw	201.627	219.296
Toeslagverlening	-	42.782
Wijziging voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van waardeoverdrachten (226)		2.087
Rentetoevoeging	124.448	105.778
Onttrekking voor pensioenuitkeringen (115.815)		(105.407)
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten (4.581)		(4.173)
Wijziging marktrente	621.041	(236.524)
Overige mutaties	41.240	38.528
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen	867.734	62.367
Pensioenuitkeringen (13)	117.667	107.599
Pensioenuitvoeringskosten (14)	9.719	11.670
Saldo overdrachten van rechten (15)	(86)	(2.039)
Wijziging overige technische voorziening (16)	(12.606)	(15.267)
Overige lasten (17)	-	18.980
Saldo boekjaar	(874.430)	81.516
	<u>107.998</u>	<u>264.826</u>
Bestemming saldo boekjaar		
Algemene reserve	(176.490)	214.122
Cumulatief verliessaldo	(723.496)	-
Weerstandsreserve	5.356	(144.369)
Premie egalisatiereserve	20.200	11.763
	<u>(874.430)</u>	<u>81.516</u>

Toelichting op de balans per 31 december 2008

1. Beleggingen

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

	Stand per 1 januari	Aankopen, investeringen en verstrekking	Voor- en nadelige verschillen	Verkopen en aflossingen	Stand per 31 december
Zakelijke waarden					
Onroerende zaken	493.366	18.768	(93.817)	(17.585)	400.732
Aandelen	1.304.362	466.775	(598.808)	(333.214)	839.115
	1.797.728	485.543	(692.625)	(350.799)	1.239.847
Vastrentende waarden					
Obligaties	658.563	30.103	(108.852)	(85.841)	493.973
Hypothecaire leningen	190.499	2.314	14.447	-	207.260
Leningen op schuldbekentenis	185	-	10	(14)	181
Deposito's	734	41.370	-	-	42.104
LDI pools	760.101	1.008.303	528.325	(970.852)	1.325.877
	1.610.082	1.082.090	433.930	(1.056.707)	2.069.395
Derivaten					
Derivaten	-	3.006	(1.705)	-	1.301
Overige beleggingen					
GTAA en Commodities	186.748	23.200	(62.380)	(6.400)	141.168
Overige beleggingen	-	-	-	(545)	(545)
	186.748	23.200	(62.380)	(6.945)	140.623
	<u>3.594.558</u>	<u>1.593.839</u>	<u>(322.780)</u>	<u>(1.414.451)</u>	<u>3.451.166</u>

Zakelijke waarden

	2008	2007
Onroerende zaken		
<i>Indirecte beleggingen</i>		
Participaties onroerend zaakfondsen	317.303	349.062
Participaties aandelenfondsen onroerende zaken	74.111	136.491
	391.414	485.553
Kortlopende vorderingen inzake onroerende zaken	5.845	7.037
Liquide middelen inzake onroerende zaken	3.473	776
	<u>400.732</u>	<u>493.366</u>
Aandelen		
<i>Indirecte beleggingen</i>		
Participaties in aandelenfondsen	839.115	1.304.362
	<u>839.115</u>	<u>1.304.362</u>
Totaal zakelijke waarden	<u>1.239.847</u>	<u>1.797.728</u>
Vastrentende waarden		
Obligaties		
<i>Indirecte beleggingen</i>		
Participaties in obligatiefondsen	493.973	658.563
	<u>493.973</u>	<u>658.563</u>

	2008	2007
Hypothecaire leningen		
<i>Indirecte beleggingen</i>		
Participaties in hypotheekfondsen	201.990	183.742
Kortlopende vorderingen inzake hypothecaire leningen	5.260	5.146
Liquide middelen inzake hypothecaire leningen	10	1.611
	<u>207.260</u>	<u>190.499</u>
Leningen op schuldbekentenis	<u>181</u>	<u>185</u>
Deposito's		
Deposito's	<u>42.104</u>	<u>734</u>
LDI pools		
<i>Indirecte beleggingen</i>		
Participaties	<u>1.325.877</u>	<u>760.101</u>
Totaal vastrentende waarden	<u>2.069.395</u>	<u>1.610.082</u>
Derivaten		
Valutaderivaten	<u>1.301</u>	<u>-</u>
Overige beleggingen		
GTAA en Commodities		
GTAA en Commodities	<u>141.168</u>	<u>186.748</u>
Overige beleggingen		
Kortlopende vorderingen inzake overige beleggingen	<u>(545)</u>	<u>-</u>
Totaal overige beleggingen	<u>140.623</u>	<u>186.748</u>
Totaal beleggingen	<u>3.451.166</u>	<u>3.594.558</u>
2. Vorderingen en overlopende activa		
Premies		
Aan het eind van het boekjaar vastgestelde nog te ontvangen premies	2.932	1.277
Voorziening tegen verlies op premievorderingen	<u>-</u>	<u>(39)</u>
	2.932	1.238
In volgend boekjaar is nader vastgesteld over:		
Te vorderen wegens te laag vastgestelde voorschotten	479	2.411
	<u>3.411</u>	<u>3.649</u>

Overige vorderingen

Hieronder zijn opgenomen inzake:

	2008		2007	
<i>Pensioenen</i>				
Uitkeringen	261		253	
Waardeoverdrachten	<u>223</u>		<u>1.090</u>	
		484		1.343
<i>Kosten</i>				
Administratiekosten	220		-	
Accountantskosten	6		-	
Schikking TOP-aanvullingsregeling	<u>2.697</u>		<u>-</u>	
		2.923		-
Totaal van de overige vorderingen		<u>3.407</u>		<u>1.343</u>
3. Liquide middelen				
Rekening courant Staalbankiers		<u>15.960</u>		<u>14.503</u>

Passiva

4. Stichtingskapitaal en reserves

	2008	2007
Algemene reserve		
Stand per 1 januari	176.490	-
Resultaatverdeling	(176.490)	214.122
Stelselwijziging	-	(37.632)
Stand per 31 december	<u>-</u>	<u>176.490</u>

	2008	2007
Solvabiliteit		
Aanwezig eigen vermogen	(303.910)	570.520
Minimaal vereist eigen vermogen	151.331	133.021
Vereist eigen vermogen	387.623	382.267

De dekkingsgraad van het pensioenfonds bedraagt per 31 december 2008: 91% (31 december 2007: 121%).

De dekkingsgraad is als volgt berekend:

(Totaal activa -/- schulden -/- andere voorzieningen) / Technische voorzieningen

De dekkingsgraad van het minimaal vereist eigen vermogen per 31 december 2008 bedraagt: 104,3%
(31 december 2007: 105%)

De dekkingsgraad van het vereist eigen vermogen per 31 december 2008 bedraagt: 111,0%
(31 december 2007: 114%)

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als dekkings- en reservetekort.

Voor de berekening van het vereiste eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van een standaard model.

Per 31 december 2008 voldoet het fonds niet aan de wettelijke normen met betrekking tot vereist eigen vermogen.

Door het bestuur is hiervan melding gemaakt bij de toezichthouder DNB en er is een korte- en lange termijnherstelplan ingediend. Hieruit blijkt dat het bestuur verwacht dat, gegeven de uitgangspunten, binnen de gestelde termijn van 5 jaar (31 december 2013) wordt voldaan aan de eisen van het minimaal vereist eigen vermogen.

Cumulatief verliessaldo

Stand per 1 januari	-	-
Mutatie: deel van het saldo boekjaar	(723.496)	-
Stand per 31 december	<u>(723.496)</u>	<u>-</u>

Weerstandsreserve

Stand per 1 januari	382.267	526.636
Resultaatverdeling	5.356	(144.369)
Stand per 31 december	<u>387.623</u>	<u>382.267</u>

	2008	2007
Premie egaliseringsreserve		
Stand per 1 januari	11.763	-
Mutatie: deel van het saldo boekjaar	20.200	11.763
Stand per 31 december	<u>31.963</u>	<u>11.763</u>

Voorzieningen

5. Technische voorzieningen

	2008	2007
Pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen		
Stand per 1 januari	2.618.272	2.541.054
Toevoeging pensioenopbouw	201.627	219.296
Toevoeging toeslagverlening	-	42.782
Rentetoevoeging	124.448	105.778
Onttrekking voor uitkeringen	(115.815)	(105.407)
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	(4.581)	(4.173)
Wijziging marktrente	621.041	(236.524)
Overige wijzigingen	41.240	38.528
Waarde overdrachten	(226)	2.087
Stelselwijziging	-	14.851
Stand per 31 december	<u>3.486.006</u>	<u>2.618.272</u>

Hieronder is een uitsplitsing van de opbouw van de voorziening voor risico pensioenfondsen naar aantal en omvang op basis van de soort deelnemer.

	Aantal	2008 €	Aantal	2007 €
Actieve deelnemers	105.677	2.427.359	106.880	1.773.139
Pensioengerechtigden	41.948	802.452	40.209	660.693
Gewezen deelnemers	102.904	256.195	113.062	184.440
Totaal	<u>250.529</u>	<u>3.486.006</u>	<u>260.151</u>	<u>2.618.272</u>

Overige technische voorzieningen

	2008	2007
<i>Voorziening actuariële oprenting</i>		
Stand per 1 januari	24.812	38.476
Vermeerdering voorziening	(10.334)	(13.211)
Stelselwijziging	-	(453)
Stand per 31 december	<u>14.478</u>	<u>24.812</u>

	2008	2007
<i>Voorziening uitlooptrisico PVD</i>		
Stand per 1 januari	21.141	-
Vermeerdering voorziening	(2.298)	(2.093)
Stelselwijziging	-	23.234
Stand per 31 december	<u>18.843</u>	<u>21.141</u>

6. Andere voorzieningen

	2008	2007
Spaarfonds gemoedsbezwaarden		
Stand per 1 januari	189	152
Storting bijdragen	16	16
Intrestvergoeding	10	21
Stand per 31 december	<u>215</u>	<u>189</u>

7. Langlopende schulden

Overige schulden

Hieronder zijn opgenomen inzake:

Spaartegoeden

Stand per 1 januari	307.356	310.331
Nagekomen spaartegoeden	8	17
Bijgeboekte rente	(56.294)	18.699
Verrekening spaarpremie en spaarintrest	(23.000)	(23.000)
Correctie uitgekeerde spaartegoeden voorgaand boekjaar	1.345	1.309
Langlopend deel per 31 december	<u>229.415</u>	<u>307.356</u>

Nog te verrekenen met spaarders

Stand per 1 januari	37.534	51.693
Onttrekking ten gunste van de rekening van baten en lasten	(37.534)	(14.159)
Langlopend deel per 31 december	<u>-</u>	<u>37.534</u>

Nog te verrekenen met spaarders betreft het saldo van de verschillen in voorgaande jaren tussen het veronderstelde rendement op beleggingen, waarop de aan de spaartegoeden toegerekende intrest is gebaseerd en het werkelijke rendement. Ultimo 2008 nog te verrekenen met spaarders op o gesteld, bedrag verrekend met spaartegoed.

8. Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden

Hieronder zijn opgenomen inzake:

	2008		2007	
<i>Spaartegoeden</i>				
Geschat kortlopend deel spaartegoeden	23.000		23.000	
Te verrekenen spaartegoeden	<u>52</u>		<u>67</u>	
		23.052		23.067
<i>Te verrekenen premies</i>				
Vastgestelde nog te verrekenen premies		346		1.943
<i>Derivaten</i>				
Derivaten		-		433
<i>Pensioenen</i>				
Waardeoverdrachten	52		132	
Uitkeringen	50		46	
Belastingen en sociale lasten	<u>3.205</u>		<u>2.782</u>	
		3.307		2.960
<i>Kosten</i>				
Administratiekosten	16		1.845	
Advies- en controlekosten	229		122	
Beleggingskosten	1.866		3.429	
Overige	<u>60</u>		<u>430</u>	
		2.171		5.826
<i>Crediteuren</i>				
		21		-
Totaal van de overige schulden		<u><u>28.897</u></u>		<u><u>34.229</u></u>

Toelichting op de staat van baten en lasten over het boekjaar 2008

Baten

De omzet zijnde de premies en de directe beleggingsopbrengsten bedraagt 334.880 (vorig boekjaar 339.939).

9. Premiebijdragen risico pensioenfonds

	Werkgevers- gedeelte	Werknemers- gedeelte	2008	2007
Periodieke premies				
- verplichte verzekering	209.857	89.939	299.796	301.830
- voortgezette verzekering	748	9	757	615
	<u>210.605</u>	<u>89.948</u>	<u>300.553</u>	<u>302.445</u>

Samenstelling premiebijdragen

De kostendekkende premie over het boekjaar bedraagt € 269.490, de feitelijke premie over het boekjaar bedraagt € 300.553 en de gedempte premie over het boekjaar bedraagt € 280.353.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie en de gedempte premie is als volgt:

	2008	2007
Actuarieel benodigde premie t.b.v. voorwaardelijke rechten	70.940	66.419
Kosten pensioenopbouw	159.082	178.569
Pensioenuitvoeringskosten	6.575	4.728
Solvabiliteitsopslag	32.893	37.728
	<u>269.490</u>	<u>287.444</u>

Beleggingsopbrengsten

10. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds 2008

	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
Zakelijke waarden	25.926	(692.625)	(3.506)	(670.205)
Vastrentende waarden	10.001	433.930	(2.374)	441.557
Derivaten	-	(1.705)	-	(1.705)
Overige beleggingen	388	(62.380)	-	(61.992)
Overig	3.210	-	-	3.210
	<u>39.525</u>	<u>(322.780)</u>	<u>(5.880)</u>	<u>(289.135)</u>

Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen 2007

	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
Zakelijke waarden	25.395	89.046	(4.133)	110.308
Vastrentende waarden	16.132	(175.382)	(5.418)	(164.668)
Derivaten	-	1.106	-	1.106
Overige beleggingen	58	-	-	58
Overig	1.402	-	-	1.402
	<u>42.987</u>	<u>(85.230)</u>	<u>(9.551)</u>	<u>(51.794)</u>

	2008	2007
<i>Zakelijke waarden</i>		
Vastgoedbeleggingen	(70.728)	(5.276)
Aandelen	(599.477)	115.584
	<u>(670.205)</u>	<u>110.308</u>
<i>Vastrentende waarden</i>		
Obligaties	418.177	(170.245)
Hypothecaire leningen	23.360	5.569
Leningen op schuldbekentenis	20	8
	<u>441.557</u>	<u>(164.668)</u>
<i>Derivaten</i>		
Valutaderivaten	(1.705)	1.106
<i>Overige beleggingen</i>		
Liquiditeiten	(61.992)	58
<i>Overig</i>		
Intrest liquide middelen	3.200	1.388
Overige rente	10	14
	<u>3.210</u>	<u>1.402</u>

11. Overige baten

Bijdragen spaarfonds voor gemoedsbezwaarden	16	16
Resultaat voorziening tegen verlies op premievorderingen	39	-
Schikking TOP-aanvullingsregeling	2.697	-
Nog te verrekenen met spaarders Aanvullende Oudedagsvoorziening	37.534	14.159
Intrest Spaartegoeden	56.294	-
	<u>96.580</u>	<u>14.175</u>

Lasten

12. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

	2008	2007
<i>Pensioenopbouw</i>		
Pensioenopbouw	<u>201.627</u>	<u>219.296</u>
<i>Toeslagverlening</i>		
Toeslagen pensioengerechtigden	-	12.820
Toeslagen gewezen deelnemers	-	3.104
Toeslagen overige actieve	-	26.858
	<u>-</u>	<u>42.782</u>
<i>Wijziging voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van waardeoverdrachten</i>		
Inkomende waardeoverdrachten actuarieel	1.624	2.991
Uitgaande waardeoverdrachten actuarieel	(1.850)	(904)
	<u>(226)</u>	<u>2.087</u>
<i>Rentetoevoeging</i>		
Interest toevoeging voorziening pensioenverplichtingen tegen rekenrente 4,696% (2007: 4,066%)	<u>124.448</u>	<u>105.778</u>
<i>Onttrekking voor pensioenuitkeringen</i>		
Onttrekking uit de voorziening pensioenverplichtingen en pensioenuitkeringen	<u>(115.815)</u>	<u>(105.407)</u>
<i>Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten</i>		
Vrijval excassokosten voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>(4.581)</u>	<u>(4.173)</u>
<i>Wijziging marktrente</i>		
De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op basis van de rentetermijnstructuur	<u>621.041</u>	<u>(236.524)</u>
<i>Overige mutaties</i>		
Resultaat op sterfte	12.218	11.937
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	12.017	12.191
Resultaat op overige technische grondslagen	17.005	14.400
	<u>41.240</u>	<u>38.528</u>

	2008	2007
13. Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	98.196	90.567
Nabestaandenpensioen	15.229	12.975
Wezenpensioen	338	317
Invalideitspensioen	2.692	2.664
Andere uitkeringen:		
- wegens migratie	-	2
- afkoop wegens gering bedrag	1.212	1.074
	<u>117.667</u>	<u>107.599</u>
14. Pensioenuitvoeringskosten		
Aandeel administratiekosten Syntrus Achmea Pensioenbeheer		
Boekjaar	8.690	9.576
Vorig boekjaar	<u>(204)</u>	<u>876</u>
	8.486	10.452
Andere kosten:		
advieskosten	484	271
kosten controle van de jaarrekening/DNB-staten	41	57
bestuurskosten	226	168
incassokosten	(3)	-
overige kosten	485	722
	<u>9.719</u>	<u>11.670</u>
De beloning aan bestuurders bedraagt 170 (2007: 120). Het fonds heeft geen personeel in dienst. De beheersactiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer dan wel vermogensbeheerder.		
15. Saldo overdracht van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten overdrachtsom individueel	(2.049)	(2.956)
Uitgaande waardeoverdrachten overdrachtsom individueel	1.963	917
	<u>(86)</u>	<u>(2.039)</u>
16. Wijziging overige technische voorzieningen		
Spaarfonds gemoedsbezwaarden	26	37
Voorziening uitlooprisico PVD	(2.298)	(2.093)
Voorziening actuariële oprenting	(10.334)	(13.211)
	<u>(12.606)</u>	<u>(15.267)</u>
17. Overige lasten		
Resultaat voorziening tegen verlies op premievorderingen	-	41
Intrest spaartegoeden	-	18.699
Voorziening retour te ontvangen uitkeringen	-	240
	<u>-</u>	<u>18.980</u>

Toelichting behorende tot de jaarrekening 2008

Inleiding

Het doel van de Stichting Pensioenfonds Werk en (re) Integratie, statutair gevestigd te Amsterdam (hierna 'het fonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de branche Werk en (re) Integratie verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Alle bedragen zijn vermeld in euro's x 1.000.

Grondslagen voor balanswaardering en resultaatbepaling

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta's worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Grondslagen voor balanswaardering

Algemeen

De activa en passiva zijn, voor zover niet anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde.

1 Beleggingen

Algemeen

In overeenstemming met de Pensioenwet worden beleggingen gewaardeerd tegen actuele waarde. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen marktwaarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingsfondsen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van marktwaarde.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. Met ingang van dit boekjaar zijn de derivatenposities opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

Zakelijke waarden

Onroerende zaken

Onroerende Zaken worden gewaardeerd tegen fair value (actuele waarde / reële waarde) per 31 december. Voor niet beursgenoteerde participaties en deelnemingen in onroerende zaken maatschappijen is dit de berekende intrinsieke waarde die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor niet ter beurse genoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Obligaties

Obligaties worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor niet ter beurse genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Hypothecaire leningen

Hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor participaties in hypotheekfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

2 Vorderingen en overlopende activa

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.
Voor zover noodzakelijk is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht.

3 Liquide middelen

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.

4 Reserves

Algemene reserve

Deze reserve is een saldopost en dient ter opvang van tegenvallers anders dan waarvoor een specifieke reserve respectievelijk voorziening is getroffen.

Weerstandreserve

In de jaarrekening is aansluiting gezocht bij de uitkomsten van de toetsing aan het vereist vermogen in de evenwichtssituatie door het vormen van een weerstandreserve. De weerstandreserve dient onder meer ter opvang van een mogelijke waardedaling van de beleggingen. Teneinde de weerstandreserve op het gewenste niveau te brengen, wordt jaarlijks een deel van het saldo van de rekening van baten en lasten toegevoegd of onttrokken.

De hoogte van de benodigde weerstandreserve wordt gecontroleerd door de waarmerkend actuaaris.

Premie egalisereserve

Binnen de huidige methodiek wordt vooralsnog een premie van 16% van de salarissom betaald, ook als de kostendekkende premie op basis van de rentetermijnstructuur van de laatste drie jaren minder dan 16% bedraagt. Het meerdere wordt in een aparte reserve bijgehouden en kan in de toekomst aangewend worden indien de kostendekkende premie meer dan 16% zou bedragen. Per balansdatum is daarom de premie egalisereserve opgenomen op de balans.

Aangezien de conform de abtn vastgestelde kostendekkende premie 280.353 bedraagt en de werkelijk ontvangen premie 300.553 bedraagt, is de premie egalisereserve toegenomen met 20.200 en bedraagt deze per balansdatum 31.963.

Deze methode is op dit moment voorzichtiger dan het heffen van de kostendekkende premie (op basis van de driejaars gemiddelde rentetermijnstructuur), aangezien voorlopig meer betaald wordt en er pas minder betaald zou worden als de kostendekkende premie tot boven de 16% toegenomen is en de gevormde reserve hiervoor toereikend is. Voor deze methode is gekozen om zo min mogelijk fluctuaties in de premie te krijgen. Er is nog discussie met de Nederlandsche Bank (DNB) over de methode. De continuïteitsanalyse toont aan dat deze methode voor het pensioenfonds financieel verantwoord is.

Cumulatief verliessaldo

In het boekjaar is een negatief resultaat behaald. Bij de resultaatbestemming worden enerzijds de algemene afgeboekt, daarnaast worden de weerstandreserve en de premie egalisereserve op niveau gebracht. Het nog resterende deel wordt als cumulatief verliessaldo verwerkt, dit wordt gepresenteerd als (negatief) onderdeel van het eigen vermogen.

5 Technische Voorzieningen

Technische voorziening

De technische voorziening is gelijk aan de contante waarde van de pensioenaanspraken, waarop per balansdatum op grond van het pensioenreglement, rechten zijn verkregen, inclusief de toeslagen van de pensioenaanspraken per 1 januari volgend op de balansdatum. De berekeningen zijn uitgevoerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- a. Voor de rekenrente wordt jaarlijks een wisselend percentage gehanteerd. De jaarlijks wisselende rente komt overeen met de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals deze door De Nederlandsche Bank is gepubliceerd.
- b. Voor zowel mannen als vrouwen zijn de sterftekansen ontleend aan de AG prognosetafel 2005-2050, zonder leeftijd terugstellingen maar met een ervaringssterfte van 130%.
- c. Voor wezen zijn geen sterftekansen in aanmerking genomen.
- d. De samenlevingsfrequentie voor mannen bedraagt 0,14 op 25-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,70 op 45-jarige leeftijd en is voor de leeftijden van 45 tot en met 64 jaar 0,70. Bij het niet uitruikbaar nabestaandenpensioen wordt de samenlevingsfrequentie bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 0,70 gesteld. Bij het uitrukbare nabestaandenpensioen wordt de samenlevingsfrequentie bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 1 gesteld. Boven de leeftijd van 65 jaar neemt de samenlevingsfrequentie af volgens de sterftetafel van de vrouwelijke verzekerden.
- e. De samenlevingsfrequentie voor vrouwen bedraagt 0,25 op 25-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,50 op 30-jarige leeftijd en is voor de leeftijden van 30 tot en met 64 jaar 0,50. Bij het niet uitruikbaar nabestaandenpensioen wordt de samenlevingsfrequentie bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 0,50 gesteld. Bij het uitrukbare nabestaandenpensioen wordt de samenlevingsfrequentie bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 1 gesteld. Boven de leeftijd van 65 jaar neemt de samenlevingsfrequentie af volgens de sterftetafel van de mannelijke verzekerden.
- f. De man is drie jaar ouder dan de vrouw gesteld.
- g. De pensioenen worden continu betaalbaar verondersteld.
- h. Voor de toekomstige kosten is de netto voorziening pensioenverplichtingen verhoogd met een opslag van 4%.

De voorziening voor de aanvullingsregeling wordt gevormd volgens het rentedekkingsstelsel, dat wil zeggen bij ingang van de aanvulling, dan wel op het tijdstip waarop aanspraak op deze aanvulling kan worden gedaan. Daarbij worden, voor zover van toepassing, dezelfde grondslagen gehanteerd als hierboven onder a tot en met h zijn weergegeven.

Voorziening uitloopriscio PVD

Het fonds hanteert een voorziening uitloopriscio PVD, waaraan jaarlijks de in de premie begrepen opslag voor premievrijstelling wordt toegevoegd en waaruit jaarlijks de premieopslag voor premievrijstelling van twee boekjaren daarvoor vrijvalt ter financiering van de lasten van ingang arbeidsongeschiktheid voor deelnemers met een eerste ziekte dag twee boekjaren voorafgaand aan het boekjaar.

Korte beschrijving pensioenregeling

Het pensioenfonds kent een regeling ouderdompensioen met een pensioenleeftijd van 65 jaar voor WSW-werknemers en WIW-werknemers. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdompensioen opgebouwd van 2,05% voor de WSW-werknemers en 1,75% voor de WIW-werknemers van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan pensioensalaris minus the franchise. Tevens bestaat er recht op nabestaanden en wezenpensioen. Voor deelname aan de regeling is er geen toetredingsleeftijd.

7 Langlopende Schulden

Pensioensparen

Pensioensparen is een verzekering van aanvullend pensioensparen voor levenslang ouderdompensioen.

8 Overige schulden en overlopende passiva

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Grondslag kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

9 Premiebijdragen risico pensioenfonds

Hieronder zijn opgenomen de over het boekjaar in rekening gebrachte en te brengen premies en koopsommen.

10 Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

Directe beleggingsopbrengsten

De directe beleggingsopbrengsten hebben betrekking op opbrengsten uit beleggingsfondsen, interest en dividenden onder aftrek van de aan de beleggingen toe te rekenen kosten, alsmede de huren verminderd met de exploitatiekosten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

De indirecte beleggingsopbrengsten hebben betrekking op gerealiseerde en ongerealiseerde waardeinstijgingen of waardedalingen.

11 Overige Baten

Deze zijn opgenomen voor de aan het boekjaar toe te rekenen bedragen.

12 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen:

- Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

- Toeslagverlening

De onder dit hoofd opgenomen toename van de voorziening betreft het effect van toeslagverlening op de voorziening.

- Wijziging voorziening pensioenverplichting uit hoofde van waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken m.b.t. de actuariële waarde.

- Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 4.696 % (2007: 4.066 %)

- Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

- Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

- **Wijziging marktrente**
Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.
- **Overige mutaties**
De onder dit hoofd opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

13 Pensioenuitkeringen

Hieronder zijn opgenomen de door het fonds in het boekjaar verstrekte uitkeringen.

14 Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

15 Saldo overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken.

16 Wijziging overige technische voorzieningen

Deze zijn berekend op basis van de voor de balansposten gehanteerde grondslagen.

17 Overige lasten

Deze zijn opgenomen voor de aan het boekjaar toe te rekenen bedragen.

Risicobeheer en derivaten

In het jaarverslag is ingegaan op de risico's die het pensioenfonds loopt en op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beperken. Onderstaand treft u kwantitatieve risico-informatie aan. Deze gegevens zijn bepaald op basis van het doorkijk principe. Waar dit niet het geval is, wordt het aangegeven.

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagen van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

		31 dec. 2008 EUR	31 dec. 2007 EUR
Technische voorzieningen volgens jaarrekening		3.519.327	2.664.225
Aanpassingen		-	-
Voorziening pensioenverplichtingen (FTK-waardering)	(a)	3.519.327	2.664.225
Buffers:			
S1 Renterisico		53.302	-
S2 Risico zakelijke waarden		331.282	371.097
S3 Valutarisico		1.306	-
S4 Grondstoffenrisico		-	15.537
S5 Kredietrisico		83.511	16.634
S6 Verzekeringstechnisch risico		114.144	88.866
Diversificatie-effect		-195.922	-109.867
Vereist eigen vermogen	(b)	387.623	382.267
Vereist vermogen (art. 132 Pensioenwet)	(a+b)	3.906.950	3.046.492
Aanwezig vermogen (Totaal activa – schulden)		3.215.417	3.234.745
Tekort (2007: surplus)		-691.533	188.253

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de feitelijke asset mix in de evenwichtssituatie.

Marktrisico

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en omvat het prijs(koers)risico, valutarisico en het renterisico. De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen zoals vastgelegd in de ABTN.

Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst door vermogensbeheerders in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overall-marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de beleggingen exclusief onroerende zaken naar sector weergegeven:

	2008 EUR	2007 EUR
Financiële instellingen	1.296.171	1.333.645
Handel- en industriële bedrijven	704.209	1.122.471
Overheidsinstellingen	202.693	292.349
Andere instellingen	617.890	526.846
Serviceorganisatie	166.083	260.385
Particulieren	63.388	58.862
	<u>3.050.434</u>	<u>3.594.558</u>

De verdeling naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

	2008 EUR	2007 EUR
Mature markets	2.884.455	2.990.566
Emerging markets	105.977	139.656
Andere	60.002	107.029
	<u>3.050.434</u>	<u>3.237.251</u>

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

De segmentatie van onroerende zaken naar sectoren is als volgt:

	31 december 2008		31 december 2007	
	EUR	%	EUR	%
Participaties in Winkels	57.580	14	66.519	13
Participaties in Kantoren	69.524	17	73.706	15
Participaties in Woningen	83.886	21	82.186	17
Participaties in vastgoedmaatschappijen	182.981	46	248.069	50
Overige	9.318	2	22.886	5
	<u>403.289</u>	<u>100</u>	<u>493.366</u>	<u>100</u>

Valutarisico

Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

De valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

2008	Voor	Discretionaire valutaderivaten	Valutaderivaten deel van de beleggingspool	Nettopositie (na)
Valuta				
AUD	29.196	-	-26.462	2.734
CAD	3.231	-	-5.896	-2.665
CHF	51.209	-4.571	-46.123	515
DKK	924	-701	-201	22
EUR	2.481.561	226.980	727.578	3.436.119
GBP	112.296	-46.483	-68.671	-2.858
HKD	22.839	-	-8.446	14.393
JPY	58.934	-	-58.409	525
NOK	3.335	-163	-3.141	31
SEK	7.970	-1.318	-6.582	70
SGD	3.255	-	-3.224	31
USD	635.672	-175.045	-500.423	-39.796
OVERIGE	42.045	-	-	42.045
	<u>3.452.467</u>	<u>-1.301</u>	<u>-</u>	<u>3.451.166</u>

2007	Voor	Discretionaire valutaderivaten	Valutaderivaten deel van de beleggingspool	Nettopositie (na)
Valuta				
AUD	45.220	-	-43.385	1.835
CAD	17.012	-	-16.860	152
CHF	62.356	-	-62.968	-612
DKK	1.130	-	-1.089	41
EUR	2.271.276	43.566	1.331.273	3.602.549
GBP	158.492	-	-157.611	881
HKD	9.882	-	-9.929	-47
JPY	106.559	-	-109.733	-3.174
NOK	10.661	-	-10.473	188
SEK	8.785	-	-7.424	1.361
SGD	5.889	-	-4.147	1.742
USD	795.622	-43.133	-909.108	-113.919
Overige	101.674	-	1.454	103.128
	<u>3.594.558</u>	<u>433</u>	<u>-</u>	<u>3.594.125</u>

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ongunstige veranderingen in de markttrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

	Balans- waarde EUR	31 december 2008	Balans- waarde EUR	31 december 2007
Duration van de vastrentende waarden (voor derivaten)	2.069.395	2,06	1.796.830	2,96
Duration van de vastrentende waarden (na derivaten)	2.069.395	29,53	1.796.830	23,99
Duration van de (nominale) pensioenverplichtingen	3.519.327	17,00	2.664.225	14,90

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Zonder verdere actie zou er hierdoor sprake zijn van een "duration-mismatch". Het bestuur heeft besloten om een deel van deze "duration-mismatch" af te dekken. Hierbij is gekozen om met behulp van derivaten de duration van de portefeuille vastrentende waarden te verlengen. De duration na afdekking is hoger dan de duration van de verplichtingen om hiermee ook een deel van dit risico voor de overige beleggingen af te dekken.

Ten aanzien van de looptijd van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	2008 EUR	2007 EUR
Resterende looptijd < 1 jaar	343.592	340.986
Resterende looptijd 1 – 5 jaar	521.912	1.158.284
Resterende looptijd > 5 jaar	1.203.891	297.560
	<u>2.069.395</u>	<u>1.796.830</u>

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geld leningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	EUR	2008 %	EUR	2007 %
AAA	537.105	26	883.391	49
AA	363.475	18	154.956	9
A	208.043	10	178.640	10
BBB	131.550	6	174.708	10
<BBB	147.724	7	219.157	12
Geen rating	681.498	33	185.978	10
	<u>2.069.395</u>	<u>100</u>	<u>1.796.830</u>	<u>100</u>

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven) en arbeidsongeschiktheid.

Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2005-2050 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Toeslagverleningsrisico (actuariële risico's)

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om toeslagen op het pensioen te verlenen. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen van de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toezegging voor toeslagverlening voorwaardelijk is.

Nominale dekingsgraad	toeslagverlening
Lager dan 105 %	nee
Tussen 105% en 125%	gedeeltelijk op basis van de prijsindex
Tussen 125% en 130%	gedeeltelijk op basis van de prijsindex plus het verschil tussen loon- en prijsindex
Hoger dan 130%	volledig op basis van de loonindex

Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Dit betreft per 31 december 2008 de volgende posten:

	2008 EUR	2007 EUR
Vastrentende waarden		
Government of France	102.211	-
Germany Federal Republic OF	-	190.867

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt tevens gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt, dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het fonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken. Een van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Gebruik kan worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het fonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2008.

Type contract	Instrument	Expiratie datum	Contract omvang EUR	Actuele waarde activa EUR
Forward	Currency CHF	30-1-2009	4.112	4.297
Forward	Currency CHF	30-1-2009	262	274
Forward	Currency DKK	30-1-2009	658	659
Forward	Currency DKK	30-1-2009	42	42
Forward	Currency GBP	30-1-2009	14.091	13.595
Forward	Currency GBP	30-1-2009	7.007	6.760
Forward	Currency GBP	30-1-2009	26.182	25.261
Forward	Currency GBP	30-1-2009	898	866
Forward	Currency NOK	30-1-2009	152	153
Forward	Currency NOK	30-1-2009	10	10
Forward	Currency SEK	30-1-2009	26	26
Forward	Currency SEK	30-1-2009	1.282	1.266
Forward	Currency SEK	30-1-2009	2	2
Forward	Currency SEK	30-1-2009	82	81
Forward	Currency USD	30-1-2009	1.627	1.615
Forward	Currency USD	30-1-2009	39.347	39.394
Forward	Currency USD	30-1-2009	5.266	5.277
Forward	Currency USD	30-1-2009	47.690	47.789
Forward	Currency USD	30-1-2009	3.298	3.257
Forward	Currency USD	30-1-2009	80.503	80.599
Forward	Currency USD	30-1-2009	100	100
Forward	Currency USD	30-1-2009	2.432	2.437
Forward	Currency USD	30-1-2009	197	195
Forward	Currency USD	30-1-2009	4.820	4.830
		Totaal	<u>240.086</u>	<u>238.785</u>

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2007.

Type contract	Instrument	Expiratie datum	Contract omvang EUR	Actuele waarde activa EUR
FFX Forward	Currency USD	11-1-2008	-1.644	-1.653
FFX Forward	Currency USD	18-1-2008	-38.845	-39.267
FFX Forward	Currency USD	23-1-2008	-2.644	-2.646
		Totaal	<u>-43.133</u>	<u>-43.566</u>

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer voor een periode van 5 jaar, deze loopt tot en met 31 december 2008. Per 1 januari 2009 heeft het fonds het contract met Syntrus Achmea Pensioenbeheer voor onbepaalde tijd verlengd met een opzegtermijn van 2 jaar.

Het fonds heeft met de vermogensbeheerder F&C Netherlands een beheerovereenkomst afgesloten tot en met 31 december 2008. Per 1 januari 2009 heeft het fonds het contract met F&C Netherlands voor onbepaalde tijd verlengd met een opzegtermijn van 12 maanden.

Het fonds heeft met de vermogensbeheerder Syntrus Achmea Vastgoed per 1 januari 2009 een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd afgesloten met een opzegtermijn van 6 maanden.

Inhaaltoeslag

Het pensioenfonds had per 31 december 2007 geen toeslagachterstand. In verband met de financiële positie per 1 januari 2009 heeft het bestuur besloten de aanspraken en rechten niet te indexeren. Dit betekent dat de inhaaltoeslag op dit moment 3,1% bedraagt. Zodra de financiële positie dit toelaat kan het bestuur eventueel besluiten tot het toekennen van inhaaltoeslag. Deelnemers en gepensioneerden hebben geen recht op inhaaltoeslag

Derivaten

Voor de contract omvang van de derivaten wordt verwezen naar de toelichting behorende tot de jaarrekening 2008 paragraaf "specifieke financiële instrumenten (derivaten)".

Kasstroomoverzicht

(bedragen x 1000 EURO)

	Boekjaar			Vorig boekjaar		
	Ontvangsten	Uitgaven		Ontvangsten	Uitgaven	
Kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten						
Premies van werkgevers en werknemers	299.249			300.817		
Van verzekeraars ontvangen uitkeringen		-		-		
Overdrachten van rechten	701	-		1.590	-	
Pensioenuitkeringen		117.023			107.488	
Vergoede intrest aan spaarders/uitkerngen		21.655			22.639	
Pensioenuitvoeringskosten		12.076			9.896	
Kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten	299.950	150.754	149.19	302.407	140.023	162.384
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten						
<i>Ontwikkeling</i>						
Zakelijke waarden						
Onroerende zaken	17.585	18.768	(1.183)	41.075	83.291	(42.216)
Aandelen	333.214	466.775	(133.561)	595.719	265.944	329.775
<i>Vastrentende waarden</i>						
Obligaties	85.841	30.103	55.738	113.395	580.898	(467.503)
Hypothecaire leningen	-	2.314	(2.314)	6.863	15.159	(8.296)
Leningen op schuldbekentenis	14	-	14	15	-	15
Deposito's	-	41.370	(41.370)	-	734	(734)
Overige vastrentende waarden	970.852	1.008.303	(37.451)	-	-	-
<i>Derivaten</i>						
Derivaten	-	3.006	(3.006)	1.539	-	1.539
<i>Overige beleggingen</i>						
Overige beleggingen	6.945	23.200	(16.255)	-	232	(232)
Overige						
Overige	-	-	-	-	-	-
Subtotaal ontwikkeling portefeuille	1.414.451	1.593.839	(179.388)	758.606	946.258	(187.652)
<i>Opbrengsten portefeuille</i>						
<i>Zakelijke waarden</i>						
Onroerende zaken	14.091		14.091	15.746		15.746
Aandelen	6.765		6.765	5.595		5.595
<i>Vastrentende waarden</i>						
Obligaties	(1.462)		(1.462)	3.318		3.318
Hypothecaire leningen	9.079		9.079	8.835		8.835
Leningen op schuldbekentenis	11		11	11		11
Deposito's	-		-	-		-
Overige vastrentende waarden	-		-	-		-
<i>Derivaten</i>						
Derivaten	(433)		(433)	-		-
<i>Overige beleggingen</i>						
Overige beleggingen	388		388	58		58
Overige						
Overige	3.210		3.210	1.407		1.407
<i>Kosten vermogensbeheer</i>						
Kosten vermogensbeheer				-		-
Subtotaal opbrengsten portefeuille	31.649	-	31.649	34.970	-	34.970
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten	1.446.100	1.593.839	(147.739)	793.576	946.258	(152.682)
Totaal kasstroom	1.746.050	1.744.593	1.457	1.095.983	1.086.281	9.702
Liquide middelen						
Stand per begin boekjaar	14.503			4.801		
Stand per einde boekjaar	15.960			14.503		
Toename	1.457			9.702		

In het kasstroomoverzicht is de mutatie van de overige vorderingen en de overige schulden inzake de beleggingsrubriek voor zowel het boekjaar als vorig boekjaar verwerkt in de opbrengsten portefeuille. De liquide middelen inzake de beleggingsrubriek zijn in de vergelijkende cijfers onder de betreffende beleggingsrubriek opgenomen. De kosten vermogensbeheer worden in het boekjaar opgenomen bij de betreffende rubriek en in mindering gebracht op de kasstroom uit opbrengsten portefeuille.

5. Overige gegevens

5.1 Actuarieel verslag

De totale technische voorziening van de Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie bedraagt per 31 december 2008 (x € 1.000):

Totale technische voorziening 3.519.327

Deze verplichting bestaat uit de technische voorziening (TV) ad 3.504.848 en de voorziening actuariële oprenting ad 14.479.

TV

De TV en de voorziening actuariële oprenting zijn aangeleverd door de administrateur van het pensioenfonds en door ons gecontroleerd en akkoord bevonden. De totale verplichting is gebaseerd op de termijnstructuur van de actuele nominale marktrente per 31 december 2008 en op de door het Actuarieel Genootschap (AG) gepubliceerde Prognosetafel 2005-2050 zonder leeftijdsterugstellingen. Daarbij is een correctie op de overlevingskansen toegepast om het verschil tussen de overlevingskansen van de beroepsbevolking en Pensioenfonds Werk en (re-) Integratie in aanmerking te nemen. Deze correctie is niet leeftijdsafhankelijk.

Voorziening actuariële oprenting

Met ingang van 1 januari 2006 geeft een later gebruik van de TOP-aanvulling recht op actuariële oprenting van de niet genoten TOP-garantie uitkeringen. Dit is een uitbreiding van de oorspronkelijke opzet van de regeling en geeft hogere lasten. In verband hiermee neemt het fonds een voorziening op ter grootte van de verwachte uitkeringen. Deze "voorziening actuariële oprenting" is ultimo 2008 geraamd op 14.479.

Financiële positie

Alle in dit verslag te noemen bedragen luiden in duizenden euro's, tenzij uitdrukkelijk anders wordt vermeld.

Resultatenanalyse

Aan de hand van de ons door de administrateur van het fonds ter beschikking gestelde gegevens is een resultatenanalyse uitgevoerd. Deze resultatenanalyse betreft een vergelijking van posten uit het verloop van de TV en overeenkomstige posten uit de Rekening van Baten en Lasten.

Hieronder volgt een uitsplitsing van het resultaat naar de diverse oorzaken:

Bedragen x € 1.000	2008	2007
- Bijdragen	66.218	49.153
- Beleggingen	-/- 943.093	73.258
- Voorwaardelijke toeslagverlening	-/- 0	-/- 43.197
Financiering	-/- 876.875	79.214
Uitkeringen	-/- 1.924	-/- 2.197
Afkopen	72	5
Kosten	2.119	-/- 2.186
Waardeoverdrachten	312	-/- 53
Invalidering	-/- 327	-/- 647
Overlevingskansen	4.699	5.748
Overige zaken	-/- 2.507	1.632
Totaal resultaat	-/- 874.431	81.516

Het totaalresultaat ad 874.431 negatief is ook als Saldo Boekjaar in de Rekening van Baten en Lasten verantwoord.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad geeft de verhouding van het aanwezige vermogen ten opzichte van de totale verplichting weer.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds, zoals die volgt uit de Balans, is weergegeven in onderstaande tabel:

31 dec. 2008	
Totaal feitelijk vermogen (= pensioenvermogen)	3.215.417
Totale verplichting (TV en voorziening actuariële oprenting)	3.519.327
Dekkingsgraad = pensioenvermogen : totale verplichting	91,4%

Het verloop van het vermogen en de totale verplichting in het boekjaar 2008 en de daarmee samenhangende dekkingsgraad is als volgt:

	Vermogen	Totale verplichting	Dekkingsgraad
Stand per 1 januari 2008	3.234.745	2.664.224	121,4%
Toename (+) of afname (-)	-/-	855.103	-/-
	19.328		30,0%
Stand per 31 december 2008	<u>3.215.417</u>	<u>3.519.327</u>	<u>91,4%</u>

De dekkingsgraad ultimo 2008 is 30%punt gedaald ten opzichte van de dekkingsgraad ultimo 2007. Het rendement op zakelijke waarden is de voornaamste oorzaak van de daling. De financiële markten hebben in 2008 een fors negatief resultaat laten zien. Het pensioenfonds belegt voor ongeveer 40% in zakelijke waarden.

Dekkingspositie

De dekkingspositie wordt bepaald door het aanwezige vermogen te vergelijken met de nominale TV vastgesteld volgens de FTK-methode plus het minimaal eigen vermogen van 4,3% van de TV. Zoals blijkt uit onderstaande tabel, is er sprake van een dekkingstekort.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen is het vermogen dat behoort bij de evenwichtssituatie van het pensioenfonds. In die situatie is het eigen vermogen zodanig vastgesteld dat met de wettelijk vastgestelde zekerheidsmaat van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen één jaar beschikt over minder middelen dan de hoogte van de technische voorzieningen voor de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst.

Volgens de standaardmethode is sprake van voldoende eigen vermogen indien het eigen vermogen groter is dan het vereist eigen vermogen. Hierbij merken wij op dat voor de vaststelling van het vereist eigen vermogen uitgegaan wordt van de feitelijk aanwezige beleggingsmix ultimo 2008. Het vereist vermogen in de evenwichtssituatie (waarin geen sprake is van een reservetekort, noch van een reserveoverschot) hebben wij vastgesteld op basis van de in de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling van 19 december 2006 vastgestelde methodiek.

Bedragen x € 1.000	31 december 2008	In % van de verplichting	31 december 2007	In % van de verplichting
Aanwezig vermogen	3.215.417	91,4%	3.234.745	121,4%
Af: VPV volgens FTK-methode	-/- 3.504.848	-/- 99,6%	-/- 2.639.412	-/- 99,1%
Af: Voorziening actuariële oprenting	-/- 14.479	-/- 0,4%	-/- 24.812	-/- 0,9%
Af: minimaal vereist eigen vermogen (5%)	-/- 151.331	-/- 4,3%	-/- 133.211	-/- 5,0%
Dekkingspositie	455.241	-/- 12,9%	437.310	16,4%
Af: Vereist eigen vermogen (exclusief minimaal vereist eigen vermogen)	-/- 236.292	-/- 6,7%	-/- 249.056	-/- 9,3%
Reservepositie	<u>691.533</u>	<u>-/- 19,6%</u>	<u>188.254</u>	<u>7,1%</u>

Er is zowel sprake van een reservetekort als een dekkingstekort.

Algemene beoordeling van financiële positie

Wij beoordelen de financiële positie van het pensioenfonds als onvoldoende, vanwege een dekkingstekort.

Kostendekkende premie

Artikel 130 van de PW schrijft voor dat het pensioenfonds de kostendekkende premie, de gedempte premie en de feitelijke premie in de jaarrekening dient op te nemen.

Wij hebben de (zuivere) kostendekkende premie voor publicatiedoeleinden getoetst aan de eisen volgens het FTK. Deze bedraagt voor 2008 269.490. Op basis van de in de abtn beschreven methodiek bedraagt de kostendekkende premie 280.353.

Uitgaande van het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de in 2008 ontvangen premie ten bedrage van 300.553 groter was dan de te ontvangen bijdrage.

Slotbeschouwing

Het jaar 2008 werd afgesloten met een negatief resultaat van 874.431. De dekkinggraad daalde van 121,4% ultimo 2007 naar 91,4% ultimo 2008. De dekkinggraad geeft de verhouding weer tussen het aanwezige vermogen en de totale verplichting. Per 31 december 2008 is sprake van zowel een reservetekort als een dekkingstekort.

De actuaris,

Watson Wyatt B.V.
Purmerend, juni 2009

5.2 Actuariële Verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Werk en (re-)Integratie te Amsterdam is aan Watson Wyatt B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. In overeenstemming met de richtlijn "Samenwerking tussen accountant en actuaaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen" heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens en de bevindingen van de accountant ten aanzien hiervan zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt voor mijn beoordelingswerkzaamheden heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen zal kunnen nakomen. De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Met inachtneming van het voorafgaande en het navolgende verklaar ik dat naar mijn overtuiging is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131, 132 en 133. De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een dekkingstekort en een reservetekort. Vanwege de omvang van het dekkingstekort zijn de technische voorzieningen niet volledig door waarden gedekt.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Werk en (re-)Integratie is naar mijn mening onvoldoende, vanwege een dekkingstekort. Daarbij is bepalend de mate van waarschijnlijkheid dat het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria. De maatregelen, genomen tot herstel van de financiële positie, zijn daarbij betrokken.

Purmerend, 17 juni 2009

E.W.J.M. Schokker AAG
verbonden aan Watson Wyatt B.V.

Accountantsverklaring

Aan: Het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2008 van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie te Amsterdam bestaande uit de balans per 31 december 2008 en de staat van baten en lasten over 2008 met de toelichting gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van het pensioenfonds. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die het bestuur van het pensioenfonds heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie per 31 december 2008 en van het resultaat over 2008 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften en/of voorschriften van regelgevende instanties

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder f BW melden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Utrecht, 29 juni 2009
KPMG ACCOUNTANTS N.V.
M.J. Vredenduin RA

5.4 Gebeurtenissen na balansdatum

Gebeurtenissen na balansdatum in relatie tot herstelplan

Het herstelplan is gebaseerd op de feitelijke situatie per 31 december 2008. Inmiddels is in de loop van 2009 de dekkingsgraad verder gedaald als gevolg van de negatieve ontwikkelingen op de aandelen-, obligatie- en rentemarkten. De geschatte dekkingsgraad van het fonds daalde naar 86% eind februari 2009. Vervolgens klom de geschatte dekkingsgraad op naar 93,8% eind mei 2009. Jaarlijks zal door het bestuur de voortgang van het herstelplan worden geëvalueerd. Het eerstvolgende toetsmoment is op 31 december 2009. Indien op dat moment het herstel achterloopt ten opzichte van het zogenaamde “haalbare pad” kan dat aanleiding geven tot het nemen van extra maatregelen op de langere termijn.

Het bestuur heeft in het voorjaar van 2009 een studiedag gehouden. Tijdens deze studiedag is aandacht besteed aan de ontwikkelingen in de sector alsook aan mogelijke aanpassingen van de regeling teneinde de mogelijkheid om toeslagen te verlenen dichterbij te brengen.

6. Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Structuur

Het pensioenfonds kent een verantwoordingsorgaan bestaande uit negen leden waarvan drie leden afkomstig zijn uit de geleding actieve deelnemers, drie leden uit de geleding pensioengerechtigden en drie leden uit de geleding werkgevers.

Kandidaten voor het lidmaatschap van de geleding actieve deelnemers dienen werkzaam te zijn binnen de sectoren zoals genoemd in de statuten van het pensioenfonds. Kandidaten voor het lidmaatschap van de geleding pensioengerechtigden dienen een pensioenuitkering van het pensioenfonds te ontvangen. Kandidaten voor het lidmaatschap van de geleding werkgevers worden voorgedragen door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

De leden van het verantwoordingsorgaan worden benoemd door het bestuur op voordracht van Cao-partijen. Benoeming geschiedt op basis van een door het bestuur vast te stellen profielschets. De leden van het verantwoordingsorgaan worden benoemd voor een periode van drie jaar.

Taken, verantwoordelijkheden en werkwijze

Het verantwoordingsorgaan geeft een oordeel over het handelen van het bestuur, het door het bestuur gevoerde beleid en de door het bestuur gemaakte beleidskeuzes. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan het recht om aan het bestuur gevraagd dan wel ongevraagd advies uit te brengen ter zake de volgende onderwerpen:

- a. het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor leden van het bestuur;
- b. het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- c. vorm, inrichting en samenstelling van de regeling inzake het interne toezicht van het pensioenfonds;
- d. vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- e. vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid van het pensioenfonds.

Het verantwoordingsorgaan vergadert zo vaak het verantwoordingsorgaan een vergadering nodig acht, met dien verstande dat het verantwoordingsorgaan tenminste twee keer per jaar vergadert met (een delegatie van) het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan oordeelt bij meerderheid van stemmen. Het verantwoordingsorgaan kan besluiten dat het bestuur van het pensioenfonds in kennis wordt gesteld van een minderheidsstandpunt inclusief de daaraan ten grondslag liggende argumenten.

Bevindingen en uitgebrachte adviezen

In het jaarverslag over 2007 heeft het verantwoordingsorgaan voor het eerst een oordeel gegeven over het beleid van het bestuur. Het betrof toen een vingeroefening, omdat het verantwoordingsorgaan niet het gehele jaar al was geïnstalleerd. Over 2008 kan het verantwoordingsorgaan in principe voor het eerst een volwaardig oordeel geven. Om een goed oordeel te kunnen geven, dient het verantwoordingsorgaan goed geïnformeerd te zijn. Op dit moment heeft het verantwoordingsorgaan nog niet het gevoel tijdig over alle relevante informatie te kunnen beschikken. In overleg met het bestuur zoekt het verantwoordingsorgaan nog naar welke informatie noodzakelijk is om de taak te kunnen uitvoeren.

Om een oordeel te kunnen geven over 2008, heeft het verantwoordingsorgaan zich gebaseerd op het volgende:

- concept jaarverslag 2008
- concept jaarrekening 2008
- Toelichting door het bestuur tijdens de vergadering van 29-5-2008.

Helaas heeft het verantwoordingsorgaan nog niet de beschikking over de accountantsverklaring en de verklaring van de extern actuaris. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan is dus onder voorbehoud van beide goedkeurende verklaringen.

Het bestuur heeft het verantwoordingsorgaan de mogelijkheid gegeven om gedurende het jaar schriftelijk vragen te stellen aan het bestuur. Hiervan heeft het verantwoordingsorgaan in het verslagjaar één keer gebruik gemaakt. De vragen hadden met name betrekking op de financiële situatie van het fonds en de uitvoering. Hoewel de

beantwoording geruime tijd op zich heeft laten wachten, was het verantwoordingsorgaan tevreden met de gegeven antwoorden. De twee vragen die waren blijven staan heeft het bestuur in de vergadering van 29 mei tot volle tevredenheid van het verantwoordingsorgaan beantwoord.

Het verantwoordingsorgaan stelt vast dat er vanwege de kredietcrisis verliezen zijn geleden op de beleggingsportefeuille. Het verantwoordingsorgaan heeft zich ervan overtuigd dat het bestuur actief maatregelen genomen heeft om de prestaties van de vermogensbeheerders te verbeteren. Zo is er een nieuw extern lid in de beleggingscommissie benoemd en heeft het bestuur een kritische blik naar F&C en naar zichzelf, hetgeen o.a. blijkt uit het aantrekken van het NCI als compliance officer.

Het contract met uitvoerder Syntrus Achmea liep per 1 januari 2009 af. In 2008 heeft het bestuur uitgebreid onderhandeld met de uitvoerder. Besloten werd het contract in gewijzigde vorm voort te zetten waardoor verdere professionalisering van het bestuur mogelijk wordt, en er ook in 2009 nog voor een andere uitvoerder gekozen kan worden. Het verantwoordingsorgaan stemt van harte in met deze werkwijze van het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur de principes voor goed pensioenfondsbestuur (zoals beschreven door de STAR en vastgelegd in de Pensioenwet) goed heeft vormgegeven. Zo zijn er commissies ingesteld om het werk van de bestuurders te ondersteunen. Het verantwoordingsorgaan geeft in overweging om de commissies meer te voorzien van extern deskundigen.

Eind 2008 heeft een commissie onder leiding van de heer B. de Vries een rapport gepresenteerd met aanbevelingen voor een fundamentele herbezinning op de SW-sector. De aanbevelingen hebben mogelijk grote gevolgen voor het pensioenfonds. Het bestuur heeft hierop geanticipeerd door een brief te sturen naar de staatssecretaris van SZW, om haar op de hoogte te stellen van deze mogelijke gevolgen voor de sector. Het verantwoordingsorgaan is erg content met deze proactieve houding van het bestuur en heeft er vertrouwen in dat het bestuur de gevolgen van een mogelijke herziening van de sector goed onder ogen heeft en houdt.

Conclusie

Het verantwoordingsorgaan geeft, met inachtneming van bovenbeschreven adviezen en opmerkingen, een positief oordeel over het gevoerde beleid door het pensioenfonds PWRI over 2009 en constateert met genoegen dat het bestuur actief bestuurt.

7. Verslag Commissie van Toezicht

In het kader van de nieuwe governance structuur is per 1 januari 2008 de commissie van toezicht (CvT) ingesteld. De CvT heeft als taak om toezicht te houden op het functioneren van het bestuur van het fonds. Het houden van toezicht omvat zowel een controlerend/beoordelend als een adviserend element. De CvT moet toezicht houden en bewust niet de rol van het bestuur overnemen. De commissie bestaat uit drie leden: Peter van Eekelen, Edzard Enschede en Marco Wilke.

De commissie heeft in het verslagjaar vier keer formeel met het bestuur gesproken. Daarnaast heeft op verschillende momenten informeel beraad plaatsgevonden; waaronder de werkconferentie op 20 november 2008.

Het belangrijkste gespreksonderwerp was de rol van het bestuur en de wijze waarop het bestuur ondersteund wordt. Op basis van dit gesprek worden er in 2009 nadere stappen gezet om de inrichting van de bestuurs-ondersteuning op andere wijze vorm te geven. Daarnaast zijn de volgende onderwerpen besproken: beleggings-beleid, communicatiebeleidsplan, ALM-studie en contract-onderhandelingen met Achmea. De CvT heeft op 12 juni 2008 gesproken met vertegenwoordigers van DNB om de eerste ervaringen met het nieuwe governance model te delen.

8. Verslag Deelnemersraad

Het pensioenfonds kent per 1 januari 2008 een deelnemersraad bestaande uit twaalf leden waarvan negen leden afkomstig uit de geleding actieve deelnemers en drie leden uit de geleding pensioengerechtigden. In het verslagjaar was er één vacature voor de geleding pensioengerechtigden. De deelnemersraad heeft als taak het bestuur gevraagd en ongevraagd te adviseren over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen. De deelnemersraad dient in ieder geval advies uit te brengen over de vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening. De deelnemersraad heeft op 19 juni 2009 de conceptstukken van het jaarwerk 2008 met het bestuur besproken. De belangrijkste bevindingen zijn:

Tijdige informatie

De deelnemersraad wijst het bestuur op het belang van tijdige informatie om een goed advies af te kunnen geven, zoals ook door het verantwoordingsorgaan in haar bevindingen is aangegeven. Hierbij merkt de deelnemersraad op dat het verantwoordingsorgaan achteraf een oordeel geeft op het bestuurshandelen, terwijl de deelnemersraad voorafgaand het bestuur adviseert en het daardoor nodig acht om vooraf en tijdig over alle relevante informatie te kunnen beschikken en zo pro-actief te kunnen adviseren. Tijdige beschikking over voorgenomen besluiten laat de adviesfunctie van het deelnemersraad beter tot zijn recht komen.

AOV-regeling

De deelnemersraad staat uitvoerig stil bij het negatieve rendement wat is vastgesteld voor de Aanvullende Oudedagsvoorziening. Eind 2008 heeft het bestuur een negatief rendement van -7% toegekend voor 2009. Uit het jaarwerk is een veel hoger negatief rendement van -/ - 18,20% naar voren gekomen, dat als vordering op de spaarders is opgenomen. De Deelnemersraad heeft hiervan pas op 19 juni 2009 kennis kunnen nemen. De Deelnemersraad stelt dat deze spaarders als eerste groep de gevolgen van de kredietcrisis voor hun ouderdomsvoorziening, direct en onevenredig hard zullen ondervinden en geeft geheel in lijn met vorige adviezen inzake de AOV-regeling een negatief advies, met het voorstel hierover nadere advisering te willen ontvangen door een externe jurist.

De voorzitter van het Bestuur zegt toe dit in het bestuur te zullen agenderen.

Toekomst Sociale Werkvoorziening en Pensioenfonds PWRI

De deelnemersraad is weliswaar content met de pro-activiteit van het bestuur inzake de aanbevelingen van de 'Commissie De Vries', maar had hierover graag eerder willen worden geïnformeerd. In de voorstellen van deze commissie worden mensen met een beperking die niet in staat zijn het minimumloon te verdienen, in staat gesteld te participeren in de samenleving. De deelnemersraad heeft vernomen dat het bestuur pro-actief een brief heeft gezonden aan de staatssecretaris van het ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de gevolgen die de fundamentele herbezinning kan hebben op het pensioenfonds, een overleg tussen het bestuur en de staatssecretaris volgt. De deelnemersraad wenst in het vervolgtraject pro-actief over de vorderingen in dit overleg te worden geïnformeerd, mede gelet op de toekomst van het pensioenfonds.

Conclusie

Met inachtneming van bovenstaande opmerkingen geeft de deelnemersraad een positief advies over het jaarverslag en de jaarrekening 2008 van het Pensioenfonds Werk en (re)Integratie en verzoekt het Bestuur deze bevindingen bij het Jaarwerk 2008 te willen opnemen.

9. Slotwoord

Het bestuur van het fonds dankt allen die, in welke functie ook, in het verslagjaar werkzaam geweest zijn voor het fonds.

Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie

Utrecht, 19 juni 2009

Namens het bestuur:

Mevrouw J. Meijer, voorzitter

De heer J.D. Voortman, secretaris

10. Verklarende woordenlijst

Actuariële en bedrijfstechnische nota	Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.
AOV	Aanvullende Oudedags Voorziening
Asset Liability Management (ALM)	Het op elkaar afstemmen van de beleggingen, de verplichtingen en het premie- en indexatiebeleid. Een ALM-studie wordt gebruikt om het meerjarig financieel beleid te optimaliseren uitgaande van verschillende economische scenario's.
Anw pensioen	Vrijwillige overlijdensverzekering (keuze uit drie vaste pensioenbedragen), onderdeel van de regeling van het fonds.
Asset mix	Samenstelling van de beleggingsportefeuille, bijvoorbeeld aandelen, obligaties en onroerend goed.
Benchmark	Vergelijkingsmaatstaf Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden vergeleken.
B-regeling	Overgangsmaatregel voorwaardelijke optrek: De pensioenaanspraken van deelnemers die zowel op 31-12-2000 als op 1-1-2001 als op 1-1-2006 actief zijn, houden zicht op een verhoging van in het verleden opgebouwd pensioen naar de nieuwe pensioenformule. Jaarlijks wordt door het bestuur bezien of de optrek voor de dan in aanmerking komende jaarlaag kan worden toegekend. Na 15 jaar worden alle resterende jaarlagen ineens in aanmerking genomen. Bij tussentijds vertrek bestaat geen recht op (een deel van) de optrek.
Commodities	Beleggingscategorie gericht op grondstoffen zoals graan, metalen en olie.
C-regeling	Overgangsmaatregel voor deelnemers uit geboortejaren voor 1950: De deelnemers die op 31-12-2000 en 1-1-2001 actief waren en op 1-1-2006 nog actief en geboren zijn voor 1950 toen 56 jaar of ouder waren, hebben voorwaardelijk recht op de TOP-aanvullingsregeling. Deze vult op diverse uittredingsrichtleeftijden het tijdelijk ouderdomspensioen aan tot 80% van het salaris, onder inbouw van de oorspronkelijk te bereiken rechten:
Dekkingsgraad	Procentuele verhouding tussen het aanwezige vermogen en de pensioenverplichtingen.
De Nederlandsche Bank (DNB)	DNB verzorgt het onafhankelijk (prudentieel) toezicht op pensioenfondsen.
Dispensatie	Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.
Franchise	Vrijgesteld bedrag dat jaarlijks door het bestuur wordt vastgesteld. Pensioenopbouw vindt plaats over het loon boven de franchise.
Financieel Toetsingskader (FTK)	Het financieel toetsingskader is onderdeel van de Pensioenwet en stelt voorschriften aan premiehoogte en de omvang van de aan te houden reserves.
GTAA	Global Tactical Asset Allocation. Een vorm van niet-traditioneel beleggen. Dit is een strategie waarmee een investeerder tracht te profiteren van korte termijn markt inefficiënties.

OTC	Over-The-Counter derivaten
Partnerpensioen	Levenslange uitkering aan een nabestaande partner, vanaf het overlijden van de deelnemer.
Pensioengrondslag	Het deel van het pensioengevend loon boven de franchise. Over de pensioengrondslag worden aanspraken opgebouwd.
Pension Fund Governance (PFG)	Ofwel goed pensioenfondsbestuur. PFG stelt aan pensioenfondsen eisen op het gebied van transparantie, verantwoording, intern toezicht en zeggenschap.
Performance	Direct resultaat in de vorm van rente en dividendopbrengsten; indirect resultaat door waardeverandering van de portefeuille.
Performancetoets	Het gemiddelde van door een bedrijfstakpensioenfonds behaalde beleggingsresultaten gemeten over een langere periode. De performancetoets wordt bepaald door de som van vijf opeenvolgende jaarlijkse z-scores, gedeeld door de wortel van het aantal jaren.
Rekenrente	Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.
Rentedekking	Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.
SAS70	Internationaal geaccepteerde auditingstandaard. Met een SAS70-verklaring wordt aangegeven dat het interne beheersproces adequaat is vormgegeven (verklaring type I) en functioneert (verklaring type II).
Service level agreement (SLA)	In een service level agreement worden afspraken gemaakt over het niveau van de te leveren dienstverlening.
Solvabiliteit	Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.
Sterftegrondslagen	Berekeningsmethode gebaseerd op een statistisch overzicht van de sterftekans per leeftijd van een bepaalde groep personen.
SW	Sociale Werkvoorziening
Vastrentende waarden	Beleggingssoort waarvoor in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheken.
Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)	De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.
Waardeoverdracht	Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.
WIW	Wet Inschakeling Werkzoekenden
Z-score	Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille. Een positieve z-score geeft aan dat het rendement hoger was dan dat van de normportefeuille. De performancetoets betreft de cumulatieve z-score over de laatste vijf jaar.

Syntrus Achmea
Pensioenfonds Werk en (re)Integratie
Postbus 9251
1006 AG Amsterdam

www.pwri.nl

